

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

AGNĖ GUDŽIŪNAITĖ
(TEISĖS IR VALDYMO PROGRAMA)

INDIVIDUALIŲ ĮMONIŲ BANKROTO BYLŲ PROCESAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Artūras Driukas

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ĮMONĖS BANKROTO IR INDIVIDUALIOS ĮMONĖS BANKROTO SAMPRATA	5
1.1. Įmonės bankroto samprata, paskirtis ir esmė.....	5
1.2. Individualios įmonės samprata ir ypatumai, turintys įtakos individualios įmonės bankroto procesui	8
1.2.1. Individualios įmonės pagrindiniai skiriamieji bruožai	8
1.2.2. Individualios įmonės bankroto proceso subjektai.....	11
2. BANKROTO BYLOS INDIVIDUALIAI ĮMONEI IŠKĖLIMAS	16
2.1. Civilinės bylos iškėlimas	17
2.2. Pasirengimas svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimą	21
2.3. Bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei tvarka ir pagrindai	23
3. INDIVIDUALIOS ĮMONĖS BANKROTO BYLOS NAGRINĖJIMAS	28
3.1. Individualios įmonės ir jos dalyvių turtinės atsakomybės ypatumai	29
3.2. Individualios įmonės ir jos dalyvių kreditoriai bei jų interesų apsauga įmonės bankroto procese	32
4. INDIVIDUALIOS ĮMONĖS LIKVIDAVIMAS DĖL BANKROTO	39
4.1. Bankrutavusios įmonės likvidavimo proceso paskirtis ir pagrindiniai bruožai	39
4.2. Individualios įmonės ir jos dalyvių prievolių vykdymas, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto	42
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	46
LITERATŪROS SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA.....	53
SUMMARY	55

ĮVADAS

Temos aktualumas. Ekonomikai vystantis rinkos sąlygomis, kiekvienas verslas patiria didesnę ar mažesnę riziką, todėl vienas iš normalių ekonomikos reiškinių yra bankrotas. Prasidėjus ekonomikos nuosmukiui, Lietuvoje ėmė sparčiai didėti bankroto bylų skaičius, o tai lėmė ne tik bankrutuojančių įmonių, bet ir jų dalyvių finansinės padėties pokyčius. Ypatingai šiuos pokyčius pajuto neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų – individualių įmonių – dalyviai (savininkas, jo sutuoktinis). Visa tai lėmė atsakomybės už tokios įmonės prievoles specifika, t. y. tuomet, kai individualios įmonės turto nepakanka įmonės kreditorių reikalavimams patenkinti, išieškojimas nukreipiamas į jos dalyvių turtą. Taigi, manytina, kad individualios įmonės bankroto atveju finansinis žlugimas dažnai gresia ir jos savininkui ar net savininko sutuoktiniui. Deja, fizinių asmenų bankrotas Lietuvoje vis dar nėra įteisintas, todėl šiuo metu galiojantys teisės aktai reglamentuoja tik juridinių asmenų bankroto procesą.

Pagrindinis Lietuvos teisės aktas, apibrėžiantis bankroto sampratą bei reglamentuojantis bankroto procedūras, yra 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas¹ (toliau – ĮBI). Pažymėtina, kad Lietuvoje įmonių bankrotą ir su juo susijusias problemas įvairiais aspektais nagrinėjo A. Driukas, R. Norkus, E. Laužikas, V. Višinskis, V. Mikuckienė, J. Bivainis ir kt. Vis dėlto, tarp individualios įmonės bankroto procedūras reglamentuojančių teisės normų vis dar susidaro įvairios kolizijos, o Lietuvos Respublikos teisės aktuose pastebimos įstatymų spragos. Taigi, susidaro įspūdis, kad įstatymų projektų autoriai ir įstatymų leidėjai nepakankamai įvertino specifinio juridinio asmens – individualios įmonės – ypatumų bei svarbių ir sudėtingų bankroto procedūrų, todėl bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai iki šiol nėra pakankamai išbaigti.

Tyrimo hipotezė. Lietuvoje galiojantys teisės aktai nepakankamai reglamentuoja individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, bankroto procedūras.

Tyrimo objektas – individualios įmonės bankrotas.

Darbo tikslas – išanalizuoti individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, bankroto bylų nagrinėjimo procesinius ypatumus, identifikuoti svarbiausias problemas bei pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Siekiant minėto tikslo yra keliami tokie **uždaviniai**:

1. Atskleisti bankroto sampratą, paskirtį ir esmę.
2. Apibrėžti individualios įmonės ypatumus bei atskleisti, kokia jų įtaka bankroto procesui.

¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

3. Išanalizuoti bankroto bylos išskėlimo individualiai įmonei aspektus.
4. Išnagrinėti individualios įmonės ir jos dalyvių turtinės atsakomybės ypatumus bei jų įtaką kreditorių interesų gynimui įmonės bankroto procese.
5. Atskleisti individualios įmonės likvidavimo sampratą bei prievolių vykdymo ypatumus, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto.
6. Atlikti teisės aktų, reglamentuojančių bankroto procesą, bei teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, analizę bei nustatyti jų taikymo individualių įmonių bankroto bylose problemas.

Tyrimo metodai. Dokumentų analizė, lyginamoji analizė, sisteminė analizė, turinio analizė, apibendrinimo bei loginis metodai.

Naudoti šaltiniai. Lietuvos Respublikos teisės aktai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo praktika, mokslinė literatūra.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Šis darbas susideda iš įvado, keturių pagindinių skyrių, kurie skirstomi į poskyrius, išvadų ir pasiūlymų, literatūros sąrašo, santraukų lietuvių bei anglų kalbomis.

Pirmame skyriuje nagrinėjama bankroto samprata bei individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, ypatumai, turintys įtakos bankroto procesui. Antrame skyriuje aptariami svarbiausi bankroto bylos individualiai įmonei išskėlimo aspektai. Trečiame skyriuje nagrinėjama individualios įmonės bankroto bylos nagrinėjimo stadija, atskleidžiami individualios įmonės bei jos dalyvių turtinės atsakomybės ypatumai bei aptariama bankrutuojančios įmonės bei jos dalyvių kreditorių interesų apsauga. Paskutiniame, t. y. ketvirtame, skyriuje atskleidžiama likvidavimo samprata bei akcentuojamos individualios įmonės ir jos dalyvių atsakomybės ribos, likvidavus įmonę dėl bankroto. Darbo pabaigoje pateikiamos apibendrinančios išvados bei pasiūlymai įstatymų leidėjui.

1. ĮMONĖS BANKROTO IR INDIVIDUALIOS ĮMONĖS BANKROTO SAMPRATA

1.1. Įmonės bankroto samprata, paskirtis ir esmė

Bankrotas yra vienas sudėtingiausių, tačiau ir seniausių bei, galima drąsiai teigti, amžinų visuomeninių reiškinių. Nuo pat seniausių laikų egzistavo problema, kai skolininkas nebesugebėdavo vykdyti įsipareigojimų kreditoriams, taip pat buvo ir įvairiausių tokios problemos sprendimo būdų: nuo romėnų teisės XII lentelių įstatyme kreditoriams suteiktos teisės nužudyti skolininką ir išsidalyti jo kūną iki šiuolaikinėse valstybėse teikiamos pagalbos neišsimokantiems skolininkams. Tačiau, kad ir apie kokį bankroto santykių teisinio reguliavimo modelį būtų kalbama, bankroto esmę būtų galima apibūdinti trumpai: koks mechanizmas turėtų būti taikomas, kad kuo teisingiau būtų užtikrinta civilinės apyvartos dalyvių teisių apsauga esant nemokiam skolininkui².

Kalbant apie civilinės apyvartos dalyvius, turima galvoje ne vien kreditorius, kurių reikalavimams tenkinti dažniausiai nepakanka skolininko lėšų, bet ir patį skolininką, kurio teisių apsauga turi būti užtikrinta vykdant bankroto procedūras. Pasak R. Norkaus³, bankrotas yra susijęs su dviem pagrindinėmis klausimų sritimis:

- kaip išsaugoti, fiksuoti, esant galimybei padidinti ir teisingiausiai paskirstyti esamą nemokios⁴ įmonės-skolininkės turtą kreditoriams;
- kaip užtikrinti, kad šis procesas mažiausiai paliestų nemokios įmonės-skolininkės interesus.

Remiantis tuo, kuriam iš tikslų teikiamas prioritetas, išskiriamos dvi bankroto proceso kryptys:

- **likvidacinė** – šioje kryptyje pagrindinis bankroto proceso tikslas yra įmonės likvidavimas. Paaiškėjus pirmiesiems įmonės finansiniams nesklandumams, iš karto pradedamos likvidavimo procedūros, kurių metu nenustatinėjamos priežastys, dėl kurių buvo pradėtas įsipareigojimų vykdymas, taip pat nesiaiškinama, ar įmonė-skolininkė turi galimybių šiuos įsipareigojimus įvykdyti;

² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 13.

³ Ten pat. P. 14.

⁴ „**Įmonės nemokumas** – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradėsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.“ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas/Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

- **reabilitacinė** – pasirinkus šią kryptį, yra naudojamos visos priemonės, galinčios padėti pašalinti įmonės-skolininkės finansinius nesklandumus, atkurti jos mokumą. Tačiau įmonės likvidavimas galimas, jei įrodomas visiškas įmonės nesugebėjimas vykdyti veiklos, t. y. kai visi būdai, kuriais buvo bandoma atkurti įmonės mokumą, nedavė jokių rezultatų⁵.

Atsižvelgiant į tai, kuria iš išvardintų krypčių – likvidacine ar reabilitacine – remiasi įstatymų leidėjas, yra išskiriami įvairūs bankroto teisinio reguliavimo modeliai. Pasak V. Mikuckienės⁶, trys pagrindiniai yra šie:

- **Manfredo Balco modelis.** Pagrindinis įstatymų leidėjo tikslas yra išskirti tokias bankroto procesą reglamentuojančias teisės normas, kad būtų sukurtas veiksmingas mechanizmas, padedantis kuo labiau padidinti įmonės skolininkės turimo turto vertę. Valstybėse, kuriose taikomas šis modelis, yra siekiama ieškoti sprendimų, kurie padėtų užtikrinti proporcingą įmonės-skolininkės ir kreditorių interesų įgyvendinimą;
- **Angliškasis modelis.** Šiuo modeliu siekiama kuo geriau patenkinti kreditorių reikalavimus taip sureguliuojant bankroto procedūras, kad jos būtų skirtos kuo tinkamiau paskirstyti įmonės-skolininkės turtą, t. y. šis modelis prioritetą teikia kreditorių interesų užtikrinimui;
- **Amerikietiškas-prancūziškasis modelis.** Šį modelį pasirinkusiose valstybėse prioritetą teikiamas įmonės-skolininkės interesams.

Lietuvoje bankroto instituto paskirtį ir, galima sakyti, kryptį tiksliai atskleidžia Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁷: „bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimų, kreditorių teises ir interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto“. Taigi, darytina išvada, kad bankroto procesas Lietuvoje pirmiausia yra skirtas visų kreditorių reikalavimų patenkinimui užtikrinti.

Bankroto sąvoka pateikiama [BĮ 2 straipsnio 1 dalyje: „tai nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras

⁵ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 198.

⁶ Ten pat. P. 198-199.

⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika. 2001, Nr. 16. P. 299-302.

ne teismo tvarka“. Galima teigti, kad šiame apibrėžime atsispindi keletas bankroto bruožų: įmonė turi būti nemoki, bankroto byla gali būti vykdoma teisme arba ne teismo tvarka.

Kalbant apie bankroto, kaip įmonės būsenos, sąvoką, reikėtų išskirti ir *bankroto bylos* bei *bankroto proceso* sąvokas.

Remiantis ĮBĮ 2 straipsnio 3 dalimi, *bankroto byla* – „tai teismo nagrinėjama civilinė byla dėl ginčų, kylančių iš bankroto teisinių santykių“. R. Norkus⁸ yra išreiškęs poziciją, kad bankroto byla yra tik tada, kai ją iškelia ir nagrinėja teismas, t. y. kai procesiniai veiksmai atliekami teisme. Bankroto byla nebus laikomi veiksmai, kurie nors ir susiję su bankrotu, tačiau atliekami ne teismo tvarka.

Bankroto procesas ĮBĮ 2 straipsnio 2 dalyje apibrėžiamas kaip „teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma“. Ši sąvoka apima visus veiksmus, susijusius su bankrotu, t. y. ir procesinius, ir neprocesinius, atliekamus teismo ir ne teismo, t. y. bankroto procese dalyvaujančių asmenų. Tai reiškia, kad net jei bankroto procesas vykdomas ne teismo tvarka, visi veiksmai, susiję su bankrotu, pateks į *bankroto proceso* sąvoką.

Pabrėžtina, kad esminis skirtumas tarp *bankroto bylos* ir *bankroto proceso* yra teisminis nagrinėjimas, nes bankroto procesas galimas ir neteismine tvarka, kuomet įmonei nėra iškelta civilinių bylų bei kreditoriai sutinka dėl bankroto proceso vykdymo neteismine tvarka. Sąlygos, kada bankroto procesas gali vykti ne teismo tvarka, apibrėžiamos ĮBĮ 12 straipsnyje.

Atsižvelgiant į tai, kad dažniausiai bankroto procesai vyksta teismo tvarka, toliau šiame darbe bus kalbama tik apie teisminį bankroto procesą.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad bankroto procesas, kaip teisinis reiškinys, sujungia keleto teisės šakų normas: tiek privatinės, tiek viešosios teisės, todėl, kaip numatyta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁹ (toliau – CPK) 1 straipsnio 2 dalyje, bankroto bylos nagrinėjamos pagal bendrąsias proceso taisykles su tam tikromis išimtimis. Šių išimčių specifika pasireiškia tuo, kad bendrosios CPK nuostatos taikomos tik tada, kai proceso taisyklės tam tikriems procesiniams veiksams atlikti nenumatytos specialiaame įstatyme (šiuo atveju ĮBĮ), ir tik tiek, kiek tai neprieštarauja bankroto esmei ir paskirčiai¹⁰.

Apibendrinant reikėtų pabrėžti, kad Lietuvoje bankroto proceso reglamentavimas yra daugiau likvidacinio pobūdžio ir dažniausiai vyksta teismine tvarka. Remiantis teismų praktika, pagrindinis bankroto proceso tikslas – tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tuo pačiu įmonei-skolininkei likviduojant skolų našta ir taip apsaugant kreditorius nuo dar ilgesnio bankrutuojančios įmonės atsiskaitymų delsimo. Pagrindinis teisės aktas

⁸ R. Norkus. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika//Justitia. Teisės mokslo ir praktikos žurnalas. 2007, Nr. 2(64).

⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, 36-1340.

¹⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. T. 4. P. 499.

(specialusis įstatymas), reglamentuojantis juridinių asmenų bankroto procesą, yra jau minėtas ĮBĮ, kuris taikomas ir individualioms įmonėms.

1.2. Individualios įmonės samprata ir ypatumai, turintys įtakos individualios įmonės bankroto procesui

Individuali įmonė – viena iš ūkinės veiklos vykdymo formų, kurią iš kitų juridinių asmenų išskiria specifiniai turtinės atsakomybės ypatumai, turintys įtakos ir individualios įmonės bankroto procesui. Šiuo metu individualių įmonių steigimą, statusą ir veiklą reglamentuoja 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas¹¹ (toliau – Individualių įmonių įstatymas), 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹² (toliau – CK) ir kiti teisės aktai.

1.2.1. Individualios įmonės pagrindiniai skiriamieji bruožai

Individuali įmonė yra savo pavadinimą turinti įmonė, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ir atsakovu teisme. CK 2.34 straipsnio 3 dalis individualią įmonę įvardija kaip privatų juridinį asmenį, kurio tikslas – tenkinti privačius interesus. Individualių įmonių įstatymo 3 straipsnio 1 ir 5 dalys nustato, kad individualią įmonę gali steigti tik vienas fizinis asmuo, kuris nuo įmonės įregistravimo juridinių asmenų registre momento laikomas individualios įmonės *savininku*. Tuo tarpu CK 2.45 straipsnyje kalbama apie juridinio asmens *dalyvį*, t. y. asmenį „kuris turi nuosavybės teisę į turtą, arba, kuris nors neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, kurios susijusios su juridiniu asmeniu“.

Taigi, akivaizdu, kad sąvokų *savininkas* ir *dalyvis* tapatinimas negalimas. Iš minėtų teisės aktų nuostatų matyti, kad *dalyvio* sąvoka yra gerokai platesnė už *savininko* sąvoką, nes ne tik savininkas, bet ir kiti asmenys gali įgyti nuosavybės teisių į individualios įmonės, kaip juridinio asmens, turtą arba prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su įmone.

Pavyzdys, kuomet teisių į individualios įmonės turtą įgyja keli asmenys, yra įmonės steigimas santuokos metu. CK 3.82 straipsnio nuostatose nurodoma, kad, jeigu sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties, jų turtui taikomas įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas. Toks režimas reiškia, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji

¹¹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas//Valstybės žinios. 2003, 112-4991.

¹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

jungtinė nuosavybė, nesvarbu, kieno vardu (vieno ar abiejų sutuoktinių) jis įgytas. Kitaip tariant, galioja prezumpcija, kad turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, kol nėra įrodyta, jog jis yra asmeninė vieno sutuoktinio nuosavybė. Remiantis CK 3.26 bei 3.92 straipsniais, galima daryti išvadą, kad nuosavybės bendrumas reiškia, jog kiekvienas sutuoktinis bendrą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja lygiomis teisėmis ir bendru sutarimu. Ši nuostata kyla iš pačios bendrosios nuosavybės esmės bei sutuoktinių lygiateisiškumo principo, kuris nė vienam iš sutuoktinių nesuteikia daugiau teisių į bendrą turtą, nei jų turi kitas¹³.

Pažymėtina, kad bendraja jungtine sutuoktinių nuosavybe pagal CK 3.88 straipsnio 1 dalies 4 punktą pripažįstama ir individuali įmonė bei iš jos veiklos gaunamos pajamos, jeigu verslu abu sutuoktiniai pradėjo verstis po santuokos sudarymo. Šią poziciją palaiko ir Lietuvos apeliacinis teismas, vienoje iš savo nutarčių¹⁴ nurodęs, kad tuo atveju, kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, ji iš esmės yra šeimos verslas: verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš įmonės veiklos gaunamos pajamos naudojamos šeimos poreikiams tenkinti, todėl individuali įmonė, nors ir registruota vieno iš sutuoktinių vardu, pagal CK nuostatas pripažįstama bendraja jungtine nuosavybe. Šiuo atveju individualios įmonės savininko sutuoktinis, kaip ir pats savininkas, yra individualios įmonės dalyviai, kurie turi ne tik teisių į įmonės valdymą ir pajamas, bet ir pareigų.

Prisimenant specifinius atsakomybės ypatumus, kurie individualią įmonę išskiria iš kitų juridinių asmenų, galima teigti, kad vienas iš svarbiausių ypatumų – CK 2.50 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo. Ši nuostata reiškia, kad, jei individualios įmonės prisiimtoms prievolėms įvykdyti nepakanka įmonės (įmonei nuosavybės teise priklausančio) turto, subsidiari atsakomybė tenka jos dalyviams (kaip minėta, individualios įmonės dalyvis nėra tapatus individualios įmonės savininkui, kaip tai apibrėžia Individualių įmonių įstatymo 6 straipsnis). Tai reiškia, kad individualios įmonės dalyviai privalės atsakyti už įmonės prievolės tik po to, kai panaudojus visą įmonės turtą įsipareigojimams padengti, jo neužteks.

Grįžtant prie individualios įmonės dalyvių pareigų, pažymėtina, kad viena iš tokių reikėtų laikyti jų atsakomybę už individualios įmonės skolas. Vadovaujantis CK vyraujančia nuostata, kad individualios įmonės dalyviu gali būti ir daugiau nei vienas fizinis asmuo,

¹³ Bakanas A., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002. P. 197.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 4 d. nutartis c. b. T. Ž. v. A. Ž. Nr. 3K-7-192/2007, kat. 75.8; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 14 d. nutartis c. b. bankrutuojanti G. M. individuali įmonė, atstovaujama administratoriaus Eugenijaus Pranskėčio, v. G. M., S. M., M. M., R. M. ir kt. Nr. 2-371/2009, kat. 126.8; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis c. b. bankrutuojanti A. P. firma „Ketalda“. Nr. 2-1695/2010, kat. 110.1 (N).

atkreiptinas dėmesys, kad tokiu atveju dalyvių tarpusavio atsakomybė yra solidari. Tokios pozicijos praktikoje laikosi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija išnagrinėjusi civilinę bylą pagal K. P. (Š.) kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 7 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo UAB „Septynios mylios“ ieškinį atsakovams E. Š. įmonei, E. Š., K. P. (Š.) dėl skolos priteisimo¹⁵. Pažymėtina, kad minėtoje nutartyje teismas ne tik laikosi nuostatos, kad atsakomybė už įmonės prievolės kyla abiemis sutuoktiniams solidariai, bet ir formuoja praktiką, kad net ir nutraukus santuoką, jei įmonė – kaip turtas – nėra padalinta, neįvykdytos solidariosios sutuoktinių prievolės išlieka abiemis sutuoktiniams, t. y. jie išlieka bendraskoliai.

Vadinasi, atsižvelgiant į tai, kad po santuokos sudarymo įsteigta įmonė yra bendras šeimos turtas, išieškojimas gali būti nukreipiamas tiek į vieno, tiek į kito sutuoktinio turtą (išskyrus tuos atvejus, kai turto bendrumo prezumpcija yra paneigta ir įrodyta asmeninės nuosavybės teisė). Dėl šios priežasties, nors įmonė būtų įsteigta vieno iš sutuoktinių vardu, kitam sutuoktiniui rekomenduojama, o gal net yra privalu nuolat domėtis įmonės veikla, kadangi nesėkmės atveju atsakomybė kils abiemis sutuoktiniams¹⁶.

Kaip matyti iš minėtų individualios įmonės ypatumų, labai svarbus vaidmuo tenka individualios įmonės bei jos dalyvių turtui. Individualių įmonių įstatymo 8 straipsnis numato, kad turtas įmonei priklauso nuosavybės teise, t. y. individualios įmonės savininko turtas yra atskirtas nuo individualios įmonės turto, todėl nėra tapatinamas su įmonei nuosavybės teise priklausančiu turtu. Tačiau, kaip jau buvo minėta, individuali įmonė yra specifinis juridinis asmuo, todėl, kai įmonės prievolėms įvykdyti neužtenka įmonės turto, savininkas (ar dalyviai) už individualios įmonės prievolės privalo atsakyti savo turtu subsidiariai.

Apibendrinant, būtina pabrėžti, kad ypatingas individualios įmonės neribotos civilinės atsakomybės statusas bei dėl jo kylančios pasekmės ne tik kelia prieštaravimų įstatymuose, pavyzdžiui, skirtinga sąvokų *savininkas* ir *dalyvis* reikšmė ir vartojimas, bet turi įtakos ir vykdamą veiklą. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamoje praktikoje individuali įmonė, kaip turtinis kompleksas, priskiriama bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei, t. y. nuosavybės teisės į individualią įmonę suteikiamos abiemis sutuoktiniams. Tačiau ypatingas individualios įmonės statusas suteikia ne tik teisių įmonę, bet ir pareigų, pavyzdžiui, specifinę įmonės dalyvių atsakomybę už įmonės prievolės, individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis c. b. UAB „Septynios mylios“ v. E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.) Nr. 3K-3-50/2011, kat. 22.5; 27.3.2.5; 75.7 (S).

¹⁶ A. Grikienytė. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal individualiosios įmonės prievolės//Juristas. Profesinis žurnalas juristams ir personalo specialistams. 2010, Nr. 4. P. 11-16.

1.2.2. Individualios įmonės bankroto proceso subjektai

Nagrinėjant individualios įmonės ypatumus, turinčius įtakos bankroto procesui, svarbu išskirti *bankroto proceso subjektus (dalyvius)* – visus asmenis, kuriems konkrečiame bankroto procese tenka ar gali tekti tam tikrų teisių ar pareigų, neatsižvelgiant į tai, ar jie turi teisinį suinteresuotumą bankroto bylos (neteisminio bankroto proceso) baigtimi¹⁷.

Prieš pradėdant apie tai kalbėti, pabrėžtina, kad ĮBĮ reglamentuoja visų rūšių įmonių bankroto procedūras bendrai ir nenumato išimčių individualios įmonės atžvilgiu. Tačiau kalbant apie bendruosius, visiems juridiniams asmenims būdingus subjektus, reikėtų atskleisti, kokių išskirtinumų turi individuali įmonė.

Pirmiausia, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, kalbant apie bankroto proceso subjektus (dalyvius), dažnai vartojama dar viena sąvoka – *bankroto byloje dalyvaujantys asmenys*, tačiau šių sąvokų tapatinti negalima. Ne visi proceso dalyviai tampa byloje dalyvaujančiais asmenimis, tačiau bylos dalyviai visada yra ir proceso dalyviais. *Proceso dalyvių* sąvoka yra platesnė, nes tai yra visi asmenys, dalyvaujantys teisme nagrinėjant ir sprendžiant bankroto bylas, neatsižvelgiant į jų procesinę padėtį, teisių ir pareigų procese apimtį bei teisinį suinteresuotumą – yra jis ar ne. *Bankroto byloje dalyvaujantys asmenys* nuo kitų bankroto proceso subjektų skiriasi tuo, kad jie turi teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, t. y. byloje priimtas sprendimas tiesiogiai turės poveikį jų turtinėms teisėms ir (ar) pareigoms arba suinteresuotumą bylos baigtimi lemia jų procesinė padėtis¹⁸.

Atsižvelgiant į Lietuvos apeliacinio teismo nutartyse¹⁹ formuojamą praktiką, darytina išvada, jog, remiantis tuo, kad bankroto bylos nagrinėjamos pagal CPK nustatytas taisykles, šiose bylose dalyvaujantys asmenys taip pat yra šalys (ieškovas ir atsakovas) ir tretieji asmenys (pareiškiantys savarankiškus reikalavimus ir nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė išaiškinimą, kad „ieškovu bankroto byloje laikytinas kreditorius (kreditoriai) nepriklausomai nuo to, ar jis pateikia pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, ar bankroto bylą siūlo kelti Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2 - 3 punktuose ir to paties straipsnio 2 dalyje nurodyti asmenys, kurie pagal procesinę padėtį bankroto byloje prilygintini CPK 55 straipsnio 1 dalyje²⁰ išvardytiems asmenims, nes

¹⁷ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 204.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 4 d. nutartis c. b. bankrutuojanti KB Kalvarijos vartotojų kooperatyvas. Nr. 2-974/2008, kat. 122.1; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 16 d. nutartis c. b. UAB „Big City LT“ administracijos vadovas D. M. ir kt. v. UAB „Big City LT“. Nr. 2-749/2009, kat. 95.1; 126.3 (S).

²⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu galiojančiame CPK (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002, 36-1340) tai yra reglamentuota 49 straipsnyje.

Įmonių bankroto įstatymas numato jų teisę kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintos kreditorių ir kitų asmenų teisės ir teisėti interesai²¹.

Atsakovas bankroto bylose yra skolininkas, t. y. įmonė, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą. Atkreiptinas dėmesys, kad nors įprastai bankroto procese atsakovas yra pati įmonė, o ne jos savininkas (-ai) (akcininkai ar kiti asmenys), tačiau atsižvelgiant ir į tai, kad individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, individualios įmonės bankroto byloje, skirtingai nei įprastose kitų juridinių asmenų bankroto bylose, individualios įmonės savininkas turi dalyvauti kaip bendraatsakovas²². Kaip žinia, ĮBĮ ši ypatybė nėra išskirta ir apžvelgta, tačiau šią nuostatą praktikoje gerai atspindi įvairios teismų nutartys²³, kuriose nurodoma, kad tuo atveju, kai bankroto byla keliama individualiai įmonei, įmonės savininkas bankroto administratoriui privalo pateikti viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendrąja jungtine nuosavybe, o pats savininkas bankroto byloje turi dalyvauti kaip bendraatsakovas.

Pasigilinus į individualios įmonės ypatumus, kyla klausimas, ar teisinga, kad bendraatsakovu įmonės bankroto byloje yra traukiamas tik savininkas? Atsižvelgiant į tai, kad individuali įmonė teismų praktikoje yra pripažįstama šeimos verslu, o teisių ir pareigų į individualią įmonę turi ne tik savininkas, bet ir jo sutuoktinis, darytina išvada, kad pastarasis taip pat turėtų būti traukiamas bendraatsakovu individualios įmonės bankroto atveju. Visa tai lemia individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, atsakomybės už prievoles specifika, kuri nors ir nėra tiesiogiai įtvirtinta ĮBĮ nuostatose, tačiau joms neprieštarauja.

Galima teigti, kad tokią pat poziciją palaiko ir Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš savo nutarčių²⁴ konstatavęs, kad individualios įmonės savininko sutuoktinis yra laikomas bendraskoliu pagal individualios įmonės kreditorių reikalavimus. Tik įrodžius, kad verslu vertėsi išimtinai vienas sutuoktinis (individualios įmonės savininkas), be kito sutuoktinio žinios ar prieš jo valią, ir verslo duodama nauda nebuvo panaudota šeimos interesams, būtų galima daryti priešingą išvadą.

Toliau kalbant apie bankroto proceso subjektus, pažymėtina, kad CPK 46 ir 47 straipsniai išskiria trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus, ir trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų. Tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, yra byloje dalyvaujantys asmenys, kurie įsitraukia į jau prasidėjusį

²¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika. 2001, Nr. 16. P. 299-302.

²² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 217.

²³ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 22 d. nutartis c. b. AB „Ūkio bankas“ v. A. L. Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6; 125.5; 125.6; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 20 d. nutartis c. b. UAB „Gerovė“ v. V. B. individuali įmonė. Nr. 2-207/2008, kat. 126.5; 126.8; 102.5.

²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 14 d. nutartis c. b. bankrutuojanti G. M. individuali įmonė, atstovaujama administratoriaus Eugenijaus Pranskėčio, v. G. M., S. M., M. M., R. M. ir kt. Nr. 2-371/2009, kat. 126.8.

procesą ir turi visas ieškovo teises ir pareigas, tačiau jų interesai skiriasi nuo pirminės šalies (ieškovo) interesų, tad jie negali būti laikomi bendraieškiais²⁵. Tuo tarpu tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, iš esmės skiriasi nuo trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, tuo, kad procese nereiškia jokio savarankiško reikalavimo dėl ginčo dalyko. Jų interesą byloje lemia tik tai, kad nuo bylos baigties gali priklausyti jų turtinės teisės²⁶. Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, neturi tokių pačių teisių, kokias turi pirminė šalis – ieškovas.

Atkreiptinas dėmesys, kad klausimų, susijusių su trečiųjų asmenų statusu bankroto byloje, ĮBĮ specialiai nereglamentuoja. Atsižvelgiant į CPK nuostatas trečiųjų asmenų atžvilgiu, kyla klausimas, ar bankroto byloje gali būti tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus? Manytina, kad keliant bankroto bylą negali būti kitokio intereso, nei turi ieškovas, t. y. iškelti bankroto bylą, todėl asmuo, kuris taip pat pateikia pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo tai pačiai įmonei, turėtų būti laikomas ne trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus, o bendraieškiu. Taigi, darytina išvada, kad bankroto byloje trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, kaip tai apibrėžia CPK, nėra.

Kalbant apie CPK 47 straipsnyje minimus trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų, Lietuvos Aukščiausias Teismas yra nurodęs, kad dažniausiai trečiųjų asmenų teisėmis bankroto byloje dalyvauja bankrutuojančios įmonės kreditoriai²⁷. Pažymėtina, kad po bankroto bylos iškėlimo į bylą įstoję kreditoriai, teismui nutartimi patvirtinus jų finansinius reikalavimus bankrutuojančiai įmonei, pripažintini trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, nes jie į bylą įstojo turėdami tikslą ne siūlyti bankroto bylos iškėlimą atsakovui, o patenkinti savo finansinius reikalavimus skolininkui jau iškeltoje bankroto byloje. Trečiųjų asmenų teises šie kreditoriai įgyja nuo teismo nutarties, kuria išspręstas jų reikalavimų įtraukimo į kreditorių reikalavimų sąrašą klausimas, priėmimo dienos.

Atsižvelgiant į tai, kad bankroto proceso dalyviai gali įstoti į bylą skirtingu metu, turėdami skirtingą interesą (iškelti bankroto bylą atsakovui arba tik patenkinti turtines teises iškeltoje bankroto byloje), Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad teismo nutartyje iškelti bankroto bylą būtina nurodyti dalyvaujančių bankroto byloje asmenų procesinę padėtį²⁸. Minėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo poziciją taip pat palaiko R. Norkus²⁹.

²⁵ Driukas A., Laužikas E., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004. P. 170.

²⁶ Driukas A., Laužikas E., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004. P. 171.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 25 d. nutartis c. b. UAB „Dalinktos statyba“, J. J. v. UAB „SVP namai“. Nr. 3K-3-405/2010, kat. 126.2; 126.5.

²⁸ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika. Vilnius, 2001. Nr. 16. P. 299-302.

²⁹ R. Norkus. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2004, Nr. 57(49).

Toliau kalbant apie bankrutuojančios įmonės kreditorius, vėlgi būtina prisiminti individualios įmonės ypatumus. Šio skyriaus pradžioje buvo minėta, kad individualios įmonės bankroto byloje atsakomybė kyla ne tik pačiai įmonei, bet ir jos dalyviams, t. y. jie taip pat atsako už įmonės skolas savo turtu. Kyla klausimas, ar individualios įmonės savininko sutuoktinis, kaip dalyvis, taip pat turi atsakyti savo turtu? Ar individualios įmonės savininko ir jo sutuoktinio kreditoriai pagal asmenines prievoles gali būti įtraukiami į bankroto bylą? Kokiu būdu ir tvarka individualios įmonės dalyviai vienu metu atsakys ir už įmonės, ir už savo asmenines, kaip fizinių asmenų, prievoles? Ar yra nustatyta, kam yra teikiama pirmenybė – fizinio asmens ar įmonės prievolėms? Šie klausimai bus aptarti trečiame skyriuje.

Galiausiai, A. Driukas ir V. Valančius³⁰ kaip visų procesinių santykių dalyvį įvardija teismą. Individualios įmonės bankroto byloje teismas jokio išskirtinio vaidmens neturi, tačiau, pasak minėtų autorių, teismas plačiąja prasme taip pat yra proceso dalyvis, nes nagrinėja civilines bylas ir priima sprendimus. Teismas, kaip ir kiti proceso dalyviai, t. y. būtent nedalyvaujantys byloje asmenys, neturi teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi, tačiau kompetencija vykdyti teisingumą, sutelkti valdingi įgaliojimai nagrinėjant ir sprendžiant civilinius ginčus, teismo padėtį civiliniame procese padaro iš esmės skirtingą nuo bylų nagrinėjime dalyvaujančių asmenų teisinės padėties. Bankroto bylų nagrinėjimo teisminėje praktikoje laikomasi nuostatos, kad atliekant bankroto procedūras, teismui įstatymu yra suteiktos didesnės galimybės, nustatant reikšmingas bankroto bylos aplinkybes³¹.

Priimant nutartį iškelti bankroto bylą, viena iš teismo pareigų, numatytų ĮBĮ 10 straipsnio 4 dalies 1 punkte, yra paskirti įmonės administratorių. Nors teisės aktuose nėra tiesiogiai įvardinta, tačiau bankroto administratorius turi ypatingą reikšmę valdant bankroto procesą. ĮBĮ 11 straipsnio 1 dalyje apibrėžta, kad „įmonės administratorius – tai teismo paskirtas fizinis ar juridinis asmuo, turintis teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas ir šią teisę įgijęs šio įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų nustatyta tvarka“. Administratoriaus statusą ir pagrindines teises bei pareigas reglamentuoja minėto įstatymo 11 straipsnio 3 dalis, pagal kurią galima spręsti, kad administratorius – tai tikrai plačius įgaliojimus turintis bankroto proceso dalyvis, kuris be įmonės ūkinio-komercinio valdymo privalo užtikrinti ir teisinę bankrutuojančios įmonės ir kreditorių interesų apsaugą. Kaip matyti, išskirtinio vaidmens individualios įmonės bankroto byloje šis subjektas neturi, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad bankroto procesas be administratoriaus vykti negali, negalima jo nepaminėti.

³⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 453.

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. likviduojama R. Vilkieo transporto paslaugų įmonė. Nr. 2-232/2008, kat. 126.8.

Akivaizdu, kad bankroto procese dalyvauja įvairūs subjektai (dalyviai), tačiau pabrėžtina, kad neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto atveju, jų skaičius tik padidėja. Vis dėlto bendrais bruožais bankroto proceso dalyvius galima skirstyti taip:

- nagrinėjantys ir sprendžiantys bankroto bylas (teismas);
- bankroto byloje dalyvaujantys asmenys (bankroto bylos šalys – ieškovas (kreditorius), atsakovas (bankrutuojanti įmonė), taip pat kiti asmenys, kurie yra teisiškai suinteresuoti bylos baigtimi (kiti kreditoriai, bankrutuojančios įmonės dalyviai – savininkas, savininko sutuoktinis);
- kiti proceso dalyviai (tie, kurie nėra suinteresuoti bylos baigtimi, pavyzdžiui, teismai (perduodantys nagrinėjamas bylas bankroto bylą nagrinėjančiam teismui), Įmonių bankroto valdymo departamentas, antstoliai (perduodantys vykdomuosius dokumentus bankroto bylą nagrinėjančiam teismui) ir t. t.)³².

Apibendrinant galima teigti, kad labai daug klausimų kelia individualios įmonės subjektų įvardijimas, jų teisių ir pareigų specifika. Atsižvelgiant į teismų formuojamą praktiką, darytina išvada, jog, remiantis tuo, kad bankroto bylos nagrinėjamos pagal CPK nustatytas taisykles, šiose bylose dalyvaujantys asmenys taip pat yra šalys ir tretieji asmenys. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad individualios įmonės bankrotas pasižymi didesniu bankroto byloje dalyvujančių asmenų skaičiumi, t. y. skirtingai nei kitų ūkinės veiklos formų juridinių asmenų bankroto procese, individualios įmonės bankroto procese ypatingą reikšmę turi įmonės savininkas ir jo sutuoktinis, bei jų, kaip fizinių asmenų, kreditoriai. Pabrėžtina, kad minėtų subjektų turtinės atsakomybės, teisių bei pareigų klausimai atskleidžiami tolesniuose skyriuose, nagrinėjant individualios įmonės bankrotą.

³² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 204.

2. BANKROTO BYLOS INDIVIDUALIAI ĮMONEI IŠKĖLIMAS

Bankroto procesas – normalus rinkos ekonomikos reiškinys, skatinantis ekonominių santykių gyvybiškumą. Bankrotas atlieka tiek individualios įmonės eliminavimo iš ekonominio gyvenimo, tiek skatinamąją, įmonės verslo pertvarkymo funkciją, kuri naudinga vartotojui. Pasak V. Višinskio³³, kiekvienas sąžiningas verslininkas, aštrios konkurencijos sąlygomis tapęs nemokiu skolininku, turi teisę tikėtis, kad skolos našta neslėgs jo visą gyvenimą ir po bankroto procedūros jis vėl galės aktyviai dalyvauti ekonominiame gyvenime. Taigi, labai svarbu laiku nustatyti bankroto bylos iškėlimo pagrindus ir bankroto procedūras reglamentuoti taip, kad kuo mažesnius nuostolius patirtų procese dalyvaujantys asmenys, pavyzdžiui, kreditoriai (tarp kurių dažniausiai būna ir darbuotojai), savininkas³⁴.

Bankroto byla, kaip ir kiekviena civilinė byla, naginėjama nuosekliai, tam tikrais etapais, kurie vadinami stadijomis. Civilinio proceso stadija – tai procesinių veiksmų ir kaip jų rezultatas susiklosčiusių procesinių teisinių santykių tam tikram procesiniam tikslui pasiekti visuma³⁵.

Civiliniame procese išskiriamos šios stadijos:

- civilinės bylos iškėlimas;
- pasirengimas teisminiam civilinės bylos nagrinėjimui;
- teisminis bylos nagrinėjimas;
- apeliacija;
- vykdymo procesas;
- kasacija;
- proceso atnaujinimas.

Atkreiptinas dėmesys, kad ne kiekviena byla pereina visas šias stadijas, tačiau pirmosios trys yra privalomos, nes jos iš esmės būtinos kiekvienai bylai.

Visos minėtos stadijos yra aktualios ir individualios įmonės bankroto procesui, tačiau bankroto proceso eiga pasižymi ypatinga specifika. Bankroto procese teismas privalo išspręsti daug tarpinių klausimų, tam, kad bankroto byla galėtų būti nagrinėjama, o procesas judėtų į priekį. Ši specifika, be jau minėtų civilinio proceso stadijų, leidžia išskirti ir papildomas bankroto proceso stadijas. Taigi, bankroto proceso eiga susideda iš šių stadijų:

³³ V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 36.

³⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kiti. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. T. 1. P. 203.

³⁵ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 80.

- civilinės bylos išskėlimas;
- pasirengimas svarstyti bankroto bylos išskėlimo klausimà;
- bankroto bylos išskėlimas;
- bankroto bylos nagrinėjimas;
- bankrutavusios įmonės likvidavimas;
- bylos nagrinėjimas apeliacine tvarka;
- bylos nagrinėjimas kasacine tvarka;
- proceso atnaujinimas³⁶.

Reikėtų pabrėžti, kad, atsižvelgiant į tai, kad apeliacija, kasacija bei proceso atnaujinimo stadijos neturi ypatingų išskirtinų individualios įmonės bankroto atveju, šiame darbe analizuojamos bankroto bylos stadijos nuo civilinės bylos išskėlimo iki įmonės likvidavimo.

2.1. Civilinės bylos išskėlimas

Civilinės bylos išskėlimas teisme yra labai svarbios konstitucinės teisės – teisės į teisminę gynybà įgyvendinimo – aktas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos³⁷ 30 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad kiekvienam asmeniui užtikrinama jo teisių ir laisvių teisminė gynyba. Tai yra pirmoji ir privalomoji civilinio proceso stadija³⁸. Civilinės bylos išskėlimo stadija prasideda tuomet, kai suinteresuotas asmuo savo valia ir iniciatyva pateikia ieškinį ar pareiškimà dėl bankroto bylos išskėlimo.

Tam, kad būtų iškelta civilinė byla, priėmęs ieškinį teismas, turi išsiaiškinti *ex officio*³⁹, ar yra teisės kreiptis į teismà prielaidos ir ar pareiškėjas tinkamai įgyvendina savo teisę kreiptis į teismà. Šioje stadijoje tikrinama:

- ar pareiškėjas yra tinkamas subjektas, turintis teisę kreiptis į teismà dėl bankroto bylos individualiai įmonei išskėlimo;
- ar laikytasi ĮBĮ 6 straipsnio 2 dalyje nustatytos išankstinio bylos sprendimo ne per teismà tvarkos;
- ar pareiškimas tinkamai pagrindžiamas ĮBĮ 4 straipsnyje nustatytais pagrindais;

³⁶ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kiti. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 77-78.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 13.

³⁹ „Ex Officio <lot.; sk. ek oficijo> – iš pareigos; pagal savo tarnybos pareigas“. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas (A-K). Vilnius: Žodynas, 1999. P. 342.

- ar nėra aplinkybių, nurodytų CPK 137 straipsnio 2 dalyje, dėl kurių pareiškimas negalėtų būti priimamas;
- ar pareiškimas atitinka CPK 135 straipsnio 1 dalies ir 2 dalies nustatytus turinio ir formos reikalavimus;
- ar prie jo pridėti visi ĮBĮ 6 straipsnio 1 dalyje, 7 straipsnio 1 dalyje ir 8 straipsnio 2 dalyje reikalaujami dokumentai;
- ir kt⁴⁰.

Vadovaujantis ĮBĮ 5 straipsnio nuostatomis, pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo gali pateikti kreditorius (kreditoriai), įmonės likvidatorius, įmonės vadovas, įmonės savininkas (savininkai).

Remiantis minėtomis įstatymo nuostatomis, kyla klausimas, ar sąrašas asmenų, galinčių pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo, yra baigtinis? Ar tai reiškia, kad niekam kitam, išskyrus įstatyme nurodytiems asmenims, tokia teisė nėra suteikta? Ginčytis dėl nurodytų asmenų, jų teisių bei pareigų, tikriausiai, nedrįstume nė vienas. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe analizuojamas neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, kyla klausimas, kodėl teisė ir (ar) pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo, suteikta individualios įmonės savininkui, o ne dalyviams?

Atsižvelgiant į CK 1.110 straipsnį, CK 3.88 straipsnio 2 dalį bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėse bylose⁴¹ suformuotą praktiką, kad santuokoje įsteigta įmonė yra laikoma šeimos turtu, bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę, darytina išvada, kad ir iš tokios įmonės veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis ir turėtų būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto. Tai reiškia, kad teismų praktikoje aiškiai, be jokių dviprasmybių konstatuojama, jog turtinė atsakomybė už individualios įmonės prievoles tenka jos dalyviams, t. y. ir savininkui, ir jo sutuoktiniui.

Tačiau grįžtant prie sąrašo asmenų, galinčių inicijuoti bankroto bylą, matyti, kad čia minimas tik įmonės savininkas, kuriuo pagal Individualių įmonių įstatymo 6 straipsnio 2 dalį gali būti tik vienas fizinis asmuo. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad susidaro neteisinga, neadekvati situacija: vienas iš sutuoktinių, kaip savininkas, valdo individualią įmonę ir tiesiogiai

⁴⁰ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kiti. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 78-79.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiosios Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. Z. K. v. E. K., E. S. ir kt. Nr. 3K-3-512/2004, kat. 40.12; Lietuvos Aukščiausiosios Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. J. M. v. antstolė Aušra Lepeškaitė. Nr. 3K-3-383/2005, kat. 75.7; 128.11; Lietuvos Aukščiausiosios Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 4 d. nutartis c. b. T. Ž. v. A. Ž. Nr. 3K-7-192/2007, kat. 75.8; Lietuvos Aukščiausiosios Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis c. b. UAB „Septynios mylios“ v. E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.). Nr. 3K-3-50/2011, kat. 22.5; 27.3.2.5; 75.7 (S).

savo turtu atsako už jos prievoles, tuo tarpu kitas sutuoktinis įmonės nevaldo *ex lege*⁴² (nes negali būti antro individualios įmonės savininko), tačiau už individualios įmonės skolas taip pat tiesiogiai atsako savo turtu. Ši situacija akivaizdžiai parodo įstatymų spragas.

Minėtu atveju būtina atkreipti dėmesį į ĮBĮ nuostatas, apibrėžiančias subjektus, galinčius teikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo. Manytina, kad būtų protinga papildyti minėtą subjektų sąrašą, suteikiant teisę ir individualios įmonės dalyviams (kaip tai apibrėžia CK nuostatos) kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo.

Kalbant apie subjektų, galinčių pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos, sąrašą, atkreiptinas dėmesys, kad minėti asmenys teisių ir pareigų požiūriu yra skirtingi: vieniems ieškinio dėl bankroto bylos iškelimo pateikimas yra teisė (kreditoriai), kitiems tai yra imperatyvi pareiga (likvidatorius, vadovas, savininkas), todėl ir pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo pagrindai taip pat yra skirtingi. Atsižvelgiant į tai, civilinės bylos iškelimo stadijoje teismas turi patikrinti, ar pareiškimas tinkamai pagrindžiamas. Pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškelimo pateikimo pagrindai, aprašyti ĮBĮ 4 straipsnyje, yra šie:

- darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių išmokų nemokėjimas laiku;
- negalėjimas vykdyti sutartinių prievolių pagal komercinius-ūkinis sandorius, t. y. neatsiskaitymas už gautas prekes, atliktas paslaugas, kreditų negražinimas ir kt;
- negebėjimas vykdyti įstatymų nustatytų mokesčių ir privalomųjų mokėjimų;
- viešas paskelbimas ar kitoks pranešimas kreditoriui apie negalimumą arba neketinimą vykdyti savo įsipareigojimų;
- įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėtų būti išieškomos skolos, ir todėl antstolis grąžino kreditoriams vykdomuosius dokumentus.

Kreditoriaus teisė inicijuoti bankroto bylos iškelimą yra reglamentuota ĮBĮ. Minėto įstatymo 6 straipsnyje yra nurodyti tam tikri reikalavimai, kuriuos įvykdžius, atsiranda teisė paduoti pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo:

- ĮBĮ 6 straipsnio 2 dalyje numatyta ikiteisminė ginčo reguliavimo tvarka, t. y. privalomas įspėjimas prieš 30 dienų įsipareigojimams įvykdyti. Tik tuo atveju, jei skolininkas nepaiso tokio pobūdžio įspėjimo, atsiranda pagrindas pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo. Pažymėtina, kad minėto straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad kartu su pareiškimu, teismui turi būti pridėti ir įrodymai, kad pareiškimo su priedais nuorašai yra pateikti ir įmonei-skolininkei.

⁴² “**Ex lege** (eks lee-jee or lay-gay). [Latin] By virtue of law; as a matter of law”, t. y. pagal teisę, pagal įstatymą. Bryan A. Garner. Black’s Law Dictionary. Eighth Edition. United States of America: West Group, 2004. P. 615.

Pažymėtina, kad visa tai sudaro sąlygas skolininkui įvykdyti pradelstus įsipareigojimus, išvengiant teisminių ginčų.

- ĮBĮ 6 straipsnio 3 dalis numato teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo tuo atveju, kai dėl skolų išieškojimo buvo kreiptasi į antstolį, tačiau jis grąžino vykdomąjį dokumentą dėl to, kad įmonė neturi jokio turto ar pajamų, iš kurių būtų įmanoma išieškoti skolas. Tokiu atveju kreditorius teisę kreiptis į teismą įgyja ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo vykdomojo dokumento grąžinimo kreditoriui dienos.

Atsižvelgiant į bankroto proceso subjektų skirtingumą, svarbu atkreipti dėmesį į tuos subjektus, kurie turi ne tik teisę, bet ir pareigą pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Visa tai suponuoja tinkamą pareigų vykdymą. Šie subjektai yra individualios įmonės likvidatorius ir savininkas. Žinoma, kaip jau buvo minėta, individualios įmonės padėtis kitų juridinių asmenų atžvilgiu ir šiuo atveju kelia daug klausimų – ar teisė bei pareiga kelti bankroto bylą individualiai įmonei neturėtų būti numatyta ir jos dalyviams? Juk iš esmės minėti subjektai yra ne kas kita, kaip tie asmenys, kurie geriausiai mato įmonės finansinę būklę ir kurie yra įsipareigoję valdyti įmonę. Tuo atveju, kai įmonės finansinė padėtis veda įmonę prie vis didesnių skolų, minėti subjektai, turi ją tinkamai suvaldyti, kad nedidėtų skolos, t. y. nebūtų daroma dar didesnė žala ne tik įmonei, bet ir jos kreditoriams. Tai reiškia, kad tinkamas pareigų vykdymas tokioje situacijoje bus likvidatoriaus ar savininko pareigos pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įvykdymas. Pažymėtina, kad nesilaikant šios pareigos, ĮBĮ 10 straipsnio 14 dalyje yra numatyta atsakomybė.

Apibendrinant, galima teigti, kad civilinės bylos iškėlimo stadijoje yra tikrinama, ar pareiškėjas tinkamai įgyvendino savo teisę kreiptis į teismą, taip pat ar pareiškimas grindžiamas tinkamais pagrindais. Vienas iš ypatumų, išryškėjančių šioje proceso stadijoje – subjektų, turinčių teisę inicijuoti bankroto bylos iškėlimą individualiai įmonei, įvardijimas. Pabrėžtina, kad inicijuoti bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimą remiantis ĮBĮ 5 straipsnio nuostatomis gali įmonės savininkas. Tačiau, atsižvelgiant į teismų formuojamą praktiką dėl individualios įmonės priskyrimo abiejų sutuoktinių nuosavybei, darytina išvada, kad ši teisė turėtų būti suteikiama individualios įmonės dalyviui (kaip jį apibrėžia CK nuostatos). Atkreiptinas dėmesys, kad ši stadija baigiama, t. y. ieškinio pareiškimo priėmimo klausimas išsprendžiamas teismui priėmus rezoliuciją⁴³. Šis procesinis veiksmas yra laikomas civilinės bylos iškėlimu⁴⁴. Civilinės bylos iškėlimas suteikia teisę ruošti pačios bankroto bylos iškėlimo klausimo svarstymui.

⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 22 d. nutartis c. b. UAB „Rikmeda“, VSDFV Klaipėdos skyrius ir kt. v. UAB „Baltijos žuvys“. Nr. 2-381/2006, kat. 94.2.

⁴⁴ V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 38.

2.2. Pasirengimas svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimą

Pasirengimas bankroto bylos iškėlimo klausimo svarstymui teisme, kaip ir visas civilinis procesas, turi būti nuoseklus, logiškai tvarkingas, garantuojantis teisingą bylos išnagrinėjimą. Šią stadiją sudaro gana daug procesinių veiksmų, kuriuos turi atlikti tiek teismas, tiek byloje dalyvaujantys asmenys. Pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimą esmė – visų šalių reikalavimų, atsikirtimų, aplinkybių ir jas pagrindžiančių įrodymų nurodymas ir pateikimas, taip pat teismui kylančių neaiškumų šalinimas įgyvendinant savo pareigą išsiaiškinti. Tuo tarpu jau surinkus visus duomenis, įrodymus, t. y. svarstant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo, turi būti tik tiriami ir vertinami dar rengiantis nagrinėti bylą nurodyti įrodymai ir jais remiantis priimamas sprendimas⁴⁵.

Pasirengimo bankroto bylos iškėlimo klausimo svarstymui teisme stadiją, kaip vieną pagrindinių, įvardina ir G. Ambrasaitė⁴⁶. Šią stadiją išskiria ir reglamentuoja ĮBĮ 9 straipsnis, kuriame išvardinti pagrindiniai veiksmai, rekomenduotini teismui, rengiantis nagrinėti bankroto bylą. Visa tai reikalinga tam, kad teismas tinkamai pasirėngtų svarstymui, ar yra pagrindas kelti bankroto bylą atsakovui. Šioje stadijoje surenkami įrodymai, patvirtinantys įmonės-skolininkės finansinę būseną ir leidžiantys nustatyti, ar įmonė iš tiesų yra nemoki ir nebegalės toliau vykdyti veiklos⁴⁷. Vadinasi, galima teigti, kad pasirengimo svarstyti bankroto bylą esmė – nustatyti visą skolininko turimą turtą ir jo išsipareigojimus tam, kad būtų įmanoma įvertinti skolininko mokumą ar nemokumą.

Pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimus teismas nagrinėja vienu iš CPK 227 ir 228 straipsniuose nustatytu būdu, t. y. gali būti paskirtas pasirengimas nagrinėti bylą teisme paruošiamaisiais dokumentais arba parengiamajame teismo posėdyje. Tačiau, anot R. Norkaus⁴⁸, teismas neturėtų būti varžomas vien tik šiais būdais, o turėtų juos derinti, atsižvelgdamas į konkrečios bylos specifiką. Ši specifika priklauso nuo to, kas inicijuoja individualios įmonės bankroto bylą. Kai į teismą kreipiasi pats individualios įmonės savininkas, pasirengimas svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimą yra pakankamai paprastas, nes įmonės savininkas, kreipdamasis į teismą dėl bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo, remdamasis ĮBĮ 8 straipsnio 2 dalies nuostatomis, ieškinyje privalo nurodyti tokio kreipimosi priežastis bei

⁴⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 56.

⁴⁶ G. Ambrasaitė Pasiruošimo teismui bylos nagrinėjimui stadija naujame Civilinio proceso kodekse// Jurisprudencija. 2002, Nr. 28 (20). P. 160.

⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 30 d. nutartis c. b. VSDFV Vilniaus skyrius v. UAB „Andovos paslaugos“. Nr. 2-842/2008, kat. 126.1; 126.2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. VSDFV Klaipėdos skyrius v. UAB „Sinekūra“. Nr. 2-1031/2008, kat. 126.1; 126.2.

⁴⁸ R. Norkus. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai//Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2004, Nr. 57 (49). P. 85.

tai įrodančius dokumentus. Kai dėl bankroto bylos kreipiasi kreditorius, bylos specifika šiek tiek keičiasi, t. y. pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškelimo klausimus stadija ilgėja. Tai lemia poreikis surinkti įrodymus, leidžiančius priimti sprendimą dėl bankroto bylos iškelimo arba atsisakymo iškelti bankroto bylą.

Visais atvejais, rinkdamas įrodymus, teismas privalo būti aktyvus. Tačiau ne tik todėl, kad įrodymų rinkimas yra privalus priimant sprendimą dėl bankroto bylos iškelimo, bet ir todėl, kad teismas yra varžomas ĮBĮ 9 straipsnio numatytų terminų. Remiantis minėto straipsnio nuostatomis, teismas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo pareiškimo gavimo dienos turi priimti nutartį iškelti bankroto bylą arba atsisakyti ją iškelti. ĮBĮ 9 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad dėl labai svarbių priežasčių teismas turi teisę pratęsti pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškelimo klausimą terminą, tačiau ne ilgiau kaip vieną mėnesį. Taigi, pasirengimo stadija neturėtų trukti ilgiau kaip vieną mėnesį ir tik išimties atveju šis terminas gali būti pratęstas. Dėl šios priežasties, remiantis ĮBĮ 10 straipsnio 4 dalimi bei CPK 227 straipsnio 2 dalimi, tiek skirdamas parengiamąjį teismo posėdį, tiek nustatydamas paruošiamųjų dokumentų pateikimo terminus, teismas privalo laikytis nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo terminų.

Pažymėtina, kad pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškelimo klausimą stadijoje procesinių pareigų turi ne tik teismas (įrodymų rinkimas), bet ir kiti subjektai. Vienas iš tokių subjektų yra individualios įmonės savininkas. Pagal ĮBĮ 9 straipsnio 1 dalies nuostatas, ne vėliau kaip per penkias dienas nuo pareiškimo teismui ir jo priedų nuorašų gavimo dienos, įmonės savininkas pateikia teismui įmonės praėjusių finansinių metų ir ataskaitinių finansinių metų laikotarpio iki pareiškimo pateikimo teismui dienos finansinių atsaskaitų rinkinį, informaciją apie įmonei teismuose iškeltas bylas bei išieškojimus ne ginčo tvarka, įkeistą turtą ir kitus įsipareigojimus, įmonės kreditorių ir skolininkų sąrašus, kuriuose nurodyti jų kontaktiniai duomenys, įsipareigojimų ir skolų sumos, atsiskaitymo terminai.

Kaip jau buvo minėta, individualiai įmonei teisme iškėlus bankroto bylą, turtinės atsakomybės subjektu, be pačios įmonės, tampa ir jos savininkas. Be to, įmonės savininkas, kaip fizinis asmuo, yra turtinės atsakomybės subjektas ir pagal savo asmenines prievoles, todėl susidaro tokia teisinė situacija, kai tas pats subjektas atsako ir už įmonės, ir už savo asmenines prievoles⁴⁹. Taigi, darytina išvada, kad pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškelimo klausimą stadijoje, individualios įmonės savininkas, kaip subjektas, turintis pareigų, teismui pateikia informaciją, dokumentus ne tik apie įmonę, bet ir apie save, kaip fizinį asmenį, kuris, bankroto bylos iškelimo atveju, už įmonės prievoles, neužtekus įmonės turto, tiesiogiai atsakys savo turto.

⁴⁹ V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 36.

Tačiau grįžtant prie CK nuostatų apie individualios įmonės dalyvius, kyla klausimas, kokią padėtį be įmonės savininko tokiu atveju užims kitas įmonės dalyvis, jei toks yra. Atsižvelgiant į teismų formuojamą praktiką dėl individualios įmonės priskyrimo abiejų sutuoktinių nuosavybei, manytina, kad turėtų būti pateikiami duomenys ir apie individualios įmonės savininko sutuoktinį bei jo turtą ir įsipareigojimus. Tačiau tai plačiau bus aptariama 3.1. skyriuje.

Apibendrinant, darytina išvada, kad pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimą stadijos esmė – įrodymų, patvirtinančių įmonės-skolininkės finansinę būseną bei leidžiančių įvertinti įmonės mokumą/nemokumą, surinkimas. Šioje stadijoje tiek teismas, tiek kiti subjektai turi procesinių pareigų (pavyzdžiui, teismo pareiga rinkti įrodymus, savininko pareiga pateikti reikalaujamus dokumentus ar informaciją). Atkreiptinas dėmesys, kad nepaisant individualios įmonės ypatumų, įmonės bankroto atveju, ĮBĮ procesinės pareigos yra numatytos tik įmonės savininkui. Galiausiai, reikėtų pabrėžti, kad, pasirengus klausimo dėl bankroto bylos nagrinėjimui, galima kalbėti apie kitą bankroto proceso etapą – bankroto bylos iškėlimą.

2.3. Bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei tvarka ir pagrindai

Bankroto bylos iškeliamos ir nagrinėjamos, kaip minėta, CPK nustatyta ginčo teisenos tvarka, išskyrus tas išimtis, kurias numato ĮBĮ nuostatos. Pažymėtina, kad ĮBĮ nenumato išimčių individualios įmonės atžvilgiu, todėl jai, kaip ir kitiems juridiniams asmenims, bankroto procedūros taikomos tokia pačia tvarka.

Bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimas ar atsisakymas ją kelti yra procesinis veiksmas. Remiantis CPK 166 straipsniu šis sprendimas teismo gali būti priimamas vienasmeniškai, nes nei civilinio proceso normos, nei ĮBĮ imperatyvai nenumato, kad bankroto bylos iškėlimo klausimas privalo būti svarstomas viešajame teismo posėdyje, dalyvaujant šalims ir kitiems dalyvaujantiems byloje asmenims. Taigi, darytina išvada, kad teisėjas bankroto bylos iškėlimo klausimui svarstyti viešo teismo posėdžio paskirti neprivalo.

Kita vertus, Lietuvos apeliacinio teismo nutartyse⁵⁰ nurodoma, kad tais atvejais, kai byla yra sudėtinga, teismas turėtų bankroto bylos iškėlimo klausimą nagrinėti teismo posėdyje žodinio proceso tvarka. Kyla klausimas, o kas yra *sudėtinga* byla? Manytina, kad vien dėl individualios įmonės specifikos bei bankroto bylos tokiai įmonei iškėlimo pasekmių, kylančių ne

⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. R. K., S. K., A. M., A. B. v. UAB „Panevėžio hidroprojektas“ ir kt. Nr. 2-467/2009, kat. 126.2 (S); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 14 d. nutartis c. b. Panevėžio apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB „Lagūnos investicijų centras“. Nr. 2-608/2009, kat. 126.2 (S).

tik bylos šalims, bet ir kitiems asmenims, individualių įmonių bankroto bylos turėtų būti laikomos sudėtingomis. Todėl, atsižvelgiant į viešąjį interesą, bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei klausimai turėtų būti nagrinėjami teismo posėdyje žodžiu.

Toliau kalbant apie bankroto bylos iškėlimo stadiją, pabrėžtina, kad teismas pirmiausia sprendžia, ar yra bent vienas ĮBĮ 9 straipsnio 5 dalyje nurodytas pagrindas iškelti bankroto bylą:

- įmonė yra nemoki;
- įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą;
- įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir (arba) neketina vykdyti įsipareigojimų.

Pirmasis pagrindas – įmonės nemokumas – kaip minėta 1.1. skyriuje, yra apibrėžtas ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalyje⁵¹. Jis gali būti nustatytas tik išanalizavus įmonės ūkinės-finansinės veiklos rezultatus, kurie atsispindi finansinės atskaitomybės ir kituose dokumentuose, turinčiuose reikšmės vertinant realią įmonės finansinę būklę. Todėl teismas, sprenddamas klausimą apie įmonės pradelstų įsipareigojimų ir jos balansinio turto vertės santykį, turi ne tik vadovautis prie pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pridėtais dokumentais ir ĮBĮ 9 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka gautais finansiniais įmonės dokumentais, bet ir atsižvelgti į įmonės finansinės būklės pasikeitimą per laikotarpį nuo pareiškimo gavimo iki bylos iškėlimo⁵². Kaip jau buvo minėta, bankroto bylose teismas privalo veikti *ex officio*⁵³, todėl, kaip matyti iš ĮBĮ 9 straipsnio 2 dalies ir 10 straipsnio 1 dalies, jam yra suteiktos didesnės galimybės veikti bylos aplinkybių nustatymą, todėl, vertindamas surinktus duomenis, teismas privalo įstikinti, ar jie yra patikimi, ir ar jų užteks nustatyti reikšmingoms bylos aplinkybėms. Pavyzdžiui, jei nebus duomenų apie įmonės, kuriai keliamą bankroto bylą, realią finansinę būklę, teismas privalo būti aktyvus, ir vadovaudamasis ĮBĮ bei CPK nuostatų suteiktomis galimybėmis, privalo rasti būdus, kaip nustatyti įmonės finansinę būklę bankroto bylos iškėlimo dieną.

Antrasis pagrindas – atlyginimų darbuotojams nemokėjimas, tiksliau, vėlavimas mokėti atlyginimą – praktikoje dažniausiai yra nemokumo pasekmė, todėl vertinama daugiau kaip drausminimo priemonė tam, kad apginti silpnesniosios šalies, t. y. darbuotojų, interesus. Taigi, galime daryti prielaidą, kad šis pagrindas bankroto procese išskiria darbuotojus, kaip ypatingus kreditorius, t. y. jei individuali įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą, jie įgauna teisę iš karto kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tačiau

⁵¹ Žr. 3 išnašą.

⁵² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 23 d. nutartis c. b. UAB „Iris“ v. UAB „Atstata“. Nr. 2-183/2006, kat. 114.11; 126.2; 126.8; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. VSDFV Šilutės skyrius v. UAB „Decostyle“. 2-242/2008, kat. 126.2.;

⁵³ Žr. 30 išnašą.

atkreiptinas dėmesys į tai, kad, kaip rodo praktika, patys darbuotojai retai kreipiasi į teismą su ieškiniu dėl bankoto bylos iškelimo. Be to, Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad vien formalus skolos darbuotojams fakto nustatymas, neįvertinus kitų bylos duomenų, negali būti pakankamu pagrindu iškelti bankroto byla⁵⁴. Taip pat nepavyko rasti duomenų, ar Lietuvoje mokiai įmonei buvo iškelta bent viena bankroto byla tik tuo pagrindu, kad įmonė nemokėjo darbuotojams atlyginimo. Kita vertus, ieškinys dėl bankroto bylos iškelimo nėra vienintelis būdas darbuotojams ginti savo pažeistas teises. Darbuotojai dėl neišmokėto atlyginimo turi teisę kreiptis ir į kitas institucijas kitais pagrindais, t. y. ne dėl bankroto bylos iškelimo, bet su skundu į Valstybinę darbo inspekciją⁵⁵, arba į teismą su civiliniu ieškiniu dėl darbo užmokesčio priteisimo.

Trečiasis pagrindas bankroto bylai iškelti – individualios įmonės viešas paskelbimas arba kitoks pranešimas kreditoriui, kad negali su juo atsiskaityti ir (ar) neketina vykdyti savo įsipareigojimų – kelia labai daug klausimų, abejonių, neaiškumų. Akivaizdu, kad visi bankroto bylos iškelimui reikalingi pagrindai yra savarankiški, kadangi užtenka bent vieno iš jų, kad būtų iškelta bankroto byla. Kaip minėta, pirmasis pagrindas – nemokumas – yra reglametuotas ĮBĮ. Tačiau ĮBĮ nereglamentuoja viešo paskelbimo apie nemokumą turinio ir pranešimo (paskelbimo) tvarkos. Atsižvelgdami į tai, kad tokio pobūdžio paskelbimas turi tam tikrų rimtų pasekmių (jei teismas nustato, kad yra bent vienas iš minėtų pagrindų, įmonei gali būti iškelta bankroto byla), darytina išvada, kad būtų protinga ir tikslinga papildyti ĮBĮ, reglamentuojant ir konkrečią paskelbimo, pranešimo apie nemokumą tvarką. Tokiu būdu šie veiksmai įgautų norminį pobūdį. Tuomet tam, kad būtų priimta nutartis dėl bankroto bylos iškelimo, teismui tiesiog pakaktų konstatuoti, kad įmonė pateikė viešą skelbimą apie nemokumą.

Toliau kalbant apie trečiąjį, t. y. ĮBĮ 9 straipsnio 5 dalies 2 punkte įtvirtintą bankroto bylos iškelimo pagrindą, pažymėtina, kad paskelbimo tvarkos nereglamentavimas nėra vienintelis neaiškumų keliantis klausimas. Labai daug abejonių kelia ir sąvokų *negali atsiskaityti su kreditoriumi* bei *neketina vykdyti savo įsipareigojimų* turinys. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo atveju bankroto bylos iniciatorius yra ne kreditorius, o tokią pareigą pagal ĮBĮ 8 straipsnio nuostatas turi individualios įmonės savininkas, kyla klausimas, ar toks pagrindas nesudaro prielaidų piktnaudžiavimui? Pažymėtina, kad niekur nėra reglamentuota, ką gali reikšti įmonės negalėjimas atsiskaityti, arba tai, kad įmonė neketina vykdyti įsipareigojimų. Įmonės negalėjimas atsiskaityti gali reikšti trumpalaikius sunkumus, o gali reikšti įmonės nemokumą, kaip tai apibrėžia ĮBĮ. Sąvoka *neketina vykdyti įsipareigojimų* taip pat gali būti suprantama dviprasmiškai: neketina vykdyti įsipareigojimų dėl objektyvių priežasčių, arba neketina vykdyti

⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 14 d. nutartis civ. byloje UAB „Gedimex“ v. UAB „Nidulis“. Nr. 2-606/2009, kat. 126.2 (S).

⁵⁵ Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 102-4585.

įsipareigojimų piktybiškai, dėl asmeninių priežasčių ar vedina nesąžiningų paskatų. Manytina, kad šios sąvokos turėtų būti konkretizuotos, detalizuotos, griežtai apibrėžtos.

Pažymėtina, kad bankroto bylos iškėlimo stadijoje be pagrindų, kuriuos nustačius, gali būti iškelta bankroto byla, teismas taip pat turi patikrinti, ar nėra ĮBĮ 10 straipsnio 3 dalyje nustatytų aplinkybių (sąlygų), kada, net ir esant pagrindams iškelti bankroto bylą, ši byla negali būti keliamą. Teismas atsisako kelti bankroto bylą, jeigu:

- įmonė iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo patenkina kreditoriaus kreditorių), kuris (kurie) kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, reikalavimus;
- įmonei iškelta restruktūrizavimo⁵⁶ byla;
- nagrinėdamas pareiškimą iškelti bankroto bylą, teismas daro pakankamai pagrįstą prielaidą, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, išskyrus tam tikrus įstatyme numatytus atvejus.

Pirmoji sąlyga numato, kad skolininkui įvykdžius prievolę, išnyksta kreditoriaus kreipimosi į teismą pagrindas, t. y. nelieka ĮBĮ 5 straipsnio 1 dalyje nurodyto teisę inicijuoti bankroto bylos iškėlimą turinčio subjekto, todėl bankroto byla nekeliamą. Atkreiptinas dėmesys, kad, kaip nurodo R. Norkus⁵⁷, ĮBĮ nereikalauja, kad atsisakant kelti bankroto bylą, būtų patenkinti visų žinomų įmonės kreditorių reikalavimai. Tuo tarpu, atsižvelgiant į minėto įstatymo 27 straipsnio 1 dalies 2 punktą, norint nutraukti jau iškeltą bankroto bylą, bankrutuojanti įmonė privalo atsiskaityti su visais kreditoriais, išskyrus atvejus, kai kreditoriai atsisako reikalavimų arba pasirašoma taikos sutartis.

Antroji sąlyga remiasi ĮBĮ 9 straipsnio 4 dalimi, kuri numato, kad, jeigu pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo metu yra gautas pareiškimas iškelti restruktūrizavimo bylą ir teismo nutartis iškelti bankroto bylą dar nepriimta, pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimas atidedamas tol, kol bus priimta teismo nutartis iškelti restruktūrizavimo bylą ar atsisakyti ją iškelti. Pažymėtina, kad restruktūrizavimo proceso ir jį reglamentuojančių teisės aktų paskirtis – sušvelninti teisės aktų, reglamentuojančių nemokumo santykius, likvidacinį pobūdį, sudarant galimybę įmonėms, nenutraukusioms ūkinės komercinės veiklos ir turinčioms laikinų finansinių sunkumų, pasinaudojant kreditorių taikomomis lengvatomis, atstatyti įmonės mokumą.

⁵⁶ „**Įmonės restruktūrizavimas** – visuma šio įstatymo nustatytų procedūrų, kuriomis siekiama išsaugoti ir plėtoti įmonės veiklą, sumokėti skolas ir išvengti bankroto, gaunant įmonės kreditorių pagalbą, taikant ekonomines, technines, organizacines ir kitas priemones.“ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1012.

⁵⁷ R. Norkus. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika//Justitia. Teisės mokslo ir praktikos žurnalas. 2007, Nr. 2(64). P.12.

Kalbant apie trečiąją sąlygą, kada teismas atsisako kelti bankroto bylą, t. y. kai daroma pakankamai pagrįsta prielaida, kad įmonė neturi turto, ar jo nepakanka teismo ir administravimo išaidoms apmokėti, svarbu išskirti atvejus, kuomet ši sąlyga negali būti taikoma. Šie atvejai yra numatyti ĮBĮ 10 straipsnio 10 ir 12 dalyse: kai kreditorius pareiškimą teikia dėl neįvykdytų reikalavimų, susijusių su darbo santykiais, reikalavimų atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe, taip pat atvejus, kai pareiškimą pateikęs asmuo į depozitinę sąskaitą įmoka teismo nustatytą sumą, kuri bus naudojama teismo ir administravimo išaidoms apmokėti.

Taigi, išanalizavus visus bankroto bylos iškėlimo pagrindus ir sąlygas, kurioms esant bankroto byla negali būti keliama, galima daryti išvadą, kad minėti veiksniai bankroto bylai iškelti/nekelti yra nepriklausomi vienas nuo kito. Tai reiškia, kad, jei nustatoma egzistuojant bent vienam iš pagrindų iškelti bankroto bylą, ir nenustatoma aplinkybių, dėl kurių bankroto byla negali būti keliama, atsiranda juridinis pagrindas inicijuoti bankroto bylos iškėlimą ir ši stadija baigiasi nutartimi iškelti bankroto bylą. Ir atvirkščiai, jei nustatoma bent viena sąlyga, dėl kurios bankroto byla negali būti keliama, ši stadija baigiasi nutartimi atsisakyti iškelti bankroto bylą (išskyrus atvejus, kai civilinė byla užbaigiama nepriimant teismo sprendimo, pavyzdžiui, nutraukus bylą dėl to, kad iki teismui iškeliant bankroto bylą, ieškovas atsisakė reikalavimo arba šalys sudarė taikos sutartį). Nuo to, kokia nutartimi baigiasi ši stadija, priklauso, ar bankroto bylos nagrinėjimas šioje stadijoje ir baigiamas, ar prasideda kita – jau iškeltos bankroto bylos nagrinėjimo – stadija.

3. INDIVIDUALIOS ĮMONĖS BANKROTO BYLOS NAGRINĖJIMAS

Įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo, atsiranda padariniai, iš esmės pakeičiantys bankrutuojančios įmonės teisinį statusą, valdymą, atsakomybę reglamentuojančius teisinius santykius ir kt. Pažymėtina, kad tam tikrų pasekmių atsiranda ir kreditoriams. Visa tai atsispindi po bankroto bylos iškėlimo prasidedančioje bankroto bylos nagrinėjimo stadijoje.

Bankroto bylos nagrinėjimo stadija yra esminė bankroto proceso stadija, kurios metu atliekamais procesiniais veiksmais yra siekiama dviejų pagrindinių tikslų:

- į vieną vietą sutelkti visus bankrutuojančios įmonės kreditorius ir nustatyti jų reikalavimų pagrįstumą, t. y. paneigti nepagrįstus kreditorių reikalavimus arba patvirtinti pagrįstus jų reikalavimus;
- suformuoti visą bankrutuojančios įmonės turto masę, iš kurios bankroto proceso metu bus tenkinami kreditorių reikalavimai⁵⁸.

Atsižvelgiant į ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalį ir 18 straipsnio 1 dalį, tam, kad būtų pasiektas pirmasis tikslas, bankroto bylos nagrinėjimo stadijoje teismas iš kitų teismų, kuriuose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, perima neišnagrinėtas civilines bylas ir jas prideda prie bankroto bylos, o iš antstolių perima visus vykdomuosius dokumentus, pagal kuriuos vykdomi išieškojimai iš įmonės-skolininkės. Minėto įstatymo 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kreditorių galimybė per teismo nustatytą laikotarpį administratoriui perduoti savo reikalavimus ir juos pagrindžiančius dokumentus, o 26 straipsnio 1 dalyje – teismo pareiga šiuos reikalavimus tvirtinti.

Kad būtų įgyvendintas antrasis tikslas, ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 1 punkte nustatyta įmonės savininko ar vadovo pareiga perduoti administratoriui įmonės turtą pagal balansą, sudarytą nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenimis. Atkreiptinas dėmesys, kad teisę valdyti, naudoti įmonės turtą (lėšas) bei juo disponuoti, iškėlus įmonei bankroto bylą, turi tik teismo paskirtas bankrutuojančios įmonės administratorius.

Pažymėtina, kad bankroto bylos nagrinėjimo stadijoje atliekama ir daug kitų veiksmų, skirtų tam, kad būtų užtikrinta sklandi bankroto proceso eiga. Taip pat sprendžiami kasdieniai, su bankrutuojančios įmonės veikla bei valdymu susiję klausimai⁵⁹.

Bankroto bylos nagrinėjimas, kaip ir prieš tai buvusios bankroto proceso stadijos, taip pat baigiasi tam tikro procesinio dokumento priėmimu, t. y. nutartimi dėl įmonės pripažinimo bankrutavusia ir likviduojama dėl bankroto.

⁵⁸ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 83.

⁵⁹ Ten pat. P. 84.

3.1. Individualios įmonės ir jos dalyvių turinės atsakomybės ypatumai

Įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškelimo individualiai įmonei, atsiranda įvairių pasekmių. Viena iš jų – pasikeičia individualios įmonės statusas iš įregistruotos į bankrutuojančios įmonės statusą. Individualios įmonės teisnumas⁶⁰ tampa apribotas: individualios įmonės savininkas nušalinamas nuo įmonės valdymo, o jos valdymą bei kontrolę perima teismo paskirtas bankroto administratorius. Tai reiškia, kad netekus savo įgaliojimų valdyti įmonę, individualios įmonės savininkui draudžiama vykdyti bet kokias finansines prievoles, be to, jis privalo teismo paskirtam administratoriui perduoti įmonės turą. Toks nuosavybės teisių apribojimas užtikrina tiek pačios įmonės, tiek kreditorių teisių apsaugą nuo to, kad skolininkas nebegalėtų daryti įtakos jo žinioje buvusio turto likimui⁶¹.

Įmonės bankroto procese, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, individualios įmonės savininkas privalo perduoti bankroto administratoriui įmonės turą pagal balansą, sudarytą nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenimis, taip pat ir visus dokumentus per teismo nustatytus terminus. Atsižvelgiant į tai, kad individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, jos savininkas per tuos pačius terminus privalo pateikti administratoriui viso jo, kaip fizinio asmens, turimo turto sąrašą, įskaitant ir turą, kuris yra bendroje jungtinėje nuosavybėje su sutuoktiniu⁶².

Tiek Individualių įmonių įstatymas, tiek CK individualią įmonę įvardina kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinį asmenį, tačiau vėl reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Individualių įmonių įstatymas pabrėžia įmonės *savininko*, o CK mini įmonės *dalyvio* sąvoką. Kaip jau minėta 1.2. skyriuje, šios sąvokos nėra tapačios, nes *dalyvio* sąvoka apima daugiau asmenų, tarp jų ir įmonės savininką. Atsižvelgiant į tai, labai svarbu išsiaiškinti, ar kalbant apie neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens savininko turą, kuris turi būti perduotas administratoriui, neturėtų būti kalbama ir apie individualios įmonės dalyvių, kaip tai apibrėžia CK, turą? Manytina, kad šiuo atveju pastebimos teisinio reguliavimo spragos, kurias išryškina įstatymų prieštaravimai.

Kaip minėta, individualios įmonės dalyviu pagal CK laikomas ne tik įmonės savininkas, bet ir jo sutuoktinis. Taigi, atrodytų logiška, kad tokiu atveju sutuoktinis turėtų atsakyti ir už individualios įmonės prievoles. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 1 punkte nustatyta, jog savininkas turi pateikti tik bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto sąrašą, tuo tarpu nei apie jo asmeninės nuosavybės teise priklausančią turą, nei

⁶⁰ Pagal CK 2.74 straipsnio 1 dalį, juridinio asmens teisnumas reiškia, kad juridinis asmuo „<...> gali turėti ir įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas, išskyrus tas, kurioms atsirasti reikalingos tokios fizinio asmens savybės kaip lytis, amžius bei giminytė.“

⁶¹ J. Bivainis. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas//Teisės problemos. 1998, Nr. 3-4. P. 73.

⁶² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 227.

apie individualios įmonės savininko sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausantį turtą nekalbama.

Manytina, kad būtų tikslinga įtvirtinti tokią teisės normą, kurioje atsispindėtų nuostata, jog neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens savininkas administratoriui privalo pateikti viso turto sąrašą. Šiame sąrašė pirmiausia turėtų būti pateikiamas individualiai įmonei nuosavybės teise priklausantis turtas, tuomet – informacija apie individualios įmonės dalyvio – savininko – asmeninį bei bendrąją jungtinę nuosavybę priklausantį turtą, o galiausiai turėtų būti nurodomas individualios įmonės dalyvio – ne savininko (jei toks yra), pavyzdžiui, individualios įmonės sutuoktinio – asmeninės nuosavybės teise ir bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas.

Toliau analizuojant individualios įmonės ir jos dalyvių turtinės atsakomybės ypatumus, atsižvelgiant į ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies nuostatas, kyla klausimas, ar visas minėtas turtas privalo būti perduodamas administratoriui natūra? Ar administratorius įgyja teisę saugoti, valdyti ir naudoti tik įmonės, ar ir savininko asmeninį ir bendrąją jungtinę nuosavybę priklausantį turtą, bei kokią vietą užima savininko sutuoktiniui asmenine nuosavybe priklausantis turtas?

Pirmiausia reikėtų prisiminti CK nuostatą, nurodančią, kad, jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyviai. Atkreiptinas dėmesys, kad toks reglamentavimas parodo prievolės subsidiarų pobūdį. Taigi, nėra iš anksto žinoma, kokią dalį prievolių pavyks įvykdyti iš individualios įmonės turto, o kokia dalis prievolių liks vykdytina iš individualios įmonės dalyvių turto.

Atsižvelgiant į tai, kad bankroto teisės normos yra iš esmės viešosios teisės normos, o viešojoje teisėje galima tik tai, kas leidžiama įstatymo, ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 1 punkto nuostata nagrinėtina detaliau. Pirmoje minėto punkto dalyje nurodyta, kad įmonės valdymo organai privalo perduoti administratoriui įmonės turtą pagal balansą, tuo tarpu to paties punkto kitoje dalyje nurodyta, kad tais atvejais, kai įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės, jos savininkas per tuos pačius terminus privalo pateikti administratoriui viso jo turimo turto sąrašą. Darytina išvada, kad individualios įmonės savininkui asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas neturėtų būti perduodamas administratoriui saugoti, naudoti ar valdyti, nes to nenumato įstatymas. Tokią nuomonę savo nutarime yra išreiškęs ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas⁶³.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad būtų neprotinga visą individualios įmonės dalyvių (pavyzdžiui, savininko) turtą perduoti natūra. Administratoriui turėtų būti perduodamas tik

⁶³ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika. 2001, Nr. 16. P. 299-302.

sąrašas, kuriame atsispindi turto sudėtis, pagal kurią visas turtas arba tik jo dalis, esant poreikiui, bus panaudotas įmonės likusių prievolių įvykdymui. Tačiau, manytina, kad tam tikros laikinosios apsaugos priemonės minėtam turtui turėtų būti privalomai taikomos todėl, kad įmonės dalyviai gali pasinaudoti situacija, jog jų, kaip fizinių asmenų, turtas natūra neturi būti perduodamas administratoriaus žinion, ir, norėdami išsaugoti šį turtą, gali perleisti jį kitiems asmenimis, ar kitaip jį iššvaistyti, taip pažeisdami kreditorių, kurių reikalavimams tenkinti jų turtas būtų panaudotas, interesus. Be to, kyla klausimas, ar yra garantija, kad įmonės savininkas laikysis imperatyvios įstatymo nuostatos perduoti įmonei nuosavybės teise priklausantį turtą?

Pažymėtina, kad įstatymų leidėjai numatė galimybę apsaugoti ir tą turtą, kuris administratoriui natūra neturi būti perduodamas, ar nėra perduodamas tyčia. CPK 144 straipsnio nuostatos numato, kad teismas gali imtis laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus pasunkėtų teismo sprendimo įvykdymas ar jis taptų neįmanomas. Tai įrodo, jog minėtame teisės akte yra numatytas laikinas ginčo objekto apsaugos mechanizmas bei užtikrinamas būsimas teismo sprendimo įvykdymas⁶⁴. ĮBĮ 9 straipsnio 2 dalies 5 punkte nurodyta, jog teismas gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones CPK nustatyta tvarka.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog ĮBĮ nėra nurodyta, ar teismas, gavęs pereiškimą iškelti bankroto bylą individualiai įmonei, gali areštuoti tik individualiai įmonei nuosavybės teise priklausantį turtą, ar ir šios įmonės dalyviams nuosavybės teise priklausantį turtą. Vis dėlto, atsižvelgiant į individualios įmonės turtinės atsakomybės ypatumus, darytina išvada, kad CPK bei ĮBĮ nuostatos suteikia teisę areštuoti ir individualiai įmonei, ir jos dalyviams nuosavybės teise priklausantį turtą.

Keldami bankroto bylas individualioms įmonėms, tokios praktikos laikosi ir teismai⁶⁵, nurodydami, kad tikslo individualios įmonės bankroto byloje išsaugoti bankrutuojančios įmonės savininko (ir sutuoktinio) turtą turi būti siekiama areštuojant įmonės savininkui (ir sutuoktiniui) nuosavybės teise priklausantį turtą. Tokiu būdu, apribojus disponavimo šiuo turtu galimybes, yra užtikrinama, kad, esant pagrindui, į jį būtų galima nukreipti išieškojimą.

Apibendrinant, galima pabrėžti, kad ypatingą vietą individualios įmonės bankroto byloje užima ne tik įmonės, bet ir jos dalyvių turtas. Atkreiptinas dėmesys, kad būtent turtiniai aspektai kelia labai daug klausimų, keliant bankrototo bylą neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui. Pažymėtina, kad individualios įmonės bankroto procese įmonės dalyvių atsakomybė yra subsidiari, t. y. jie privalo savo turtu atsakyti už įmonės prievoles tik po to, kai

⁶⁴ Driukas A., Laužikas E., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004. P. 330.

⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 13 d. nutartis c. b. Alytaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. V. S. komercinė – prekybinė firma „Alytaus gija“. Nr. 2-211/2006, kat. 110.1; 126.8 (S); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugpjūčio 3 d. nutartis c. b. bankrutuojanti R. K. įmonė „Romikonda“. Nr. 2-413/2006, kat. 110.1; 126.8 (S);

panaudojus visą įmonės turtą išsipareigojimams padengti, jo neužtenka. Taigi, dėl minėto subsidiarumo nagrinėjamas vienas svarbiausių klausimų – koks turtas ir kokia apimtimi gali būti naudojamas bankrutuojančios individualios įmonės prievolėms įgyvendinti bei kokiomis leistinomis priemonėmis galima šį turtą išsaugoti, kad būtų patenkinta kiek įmanoma didesnė dalis kreditorių reikalavimų.

3.2. Individualios įmonės ir jos dalyvių kreditoriai bei jų interesų apsauga įmonės bankroto procese

Įmonės bankroto procedūros yra vertinamos kaip vienas iš jos kreditorių teisių gynimo būdų, nes didžiąją dalį bankroto procese dalyvaujančių suinteresuotų asmenų sudaro būtent įmonės-skolininkės kreditoriai. ĮBĮ 3 straipsnis bankrutuojančios įmonės kreditorius apibrėžia kaip teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės ir išsipareigojimus turinčius fizinius ir juridinius asmenis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁶⁶ yra pabrėžęs, kad tokia kreditoriaus samprata atitinka prievoliniuose santykiuose vartojamą kreditoriaus sąvoką, kur kreditoriumi laikomas asmuo, turįs subjektinę teisę reikalauti, kad skolininkas jo naudai atliktų tam tikrus veiksmus arba susilaikytų nuo jų atlikimo. Nuo kitų bankroto proceso dalyvių kreditoriai skiriasi savo ypatingu ekonominiu suinteresuotumu bankroto proceso eiga ir baigtimi.

Teismų praktikoje⁶⁷ pabrėžiama, kad bankroto bylos esmė – bankrutuojančios įmonės kreditorių teisių gynimas, siekiant patenkinti jų finansinius reikalavimus. Atkreiptinas dėmesys, kad bankroto procedūra yra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių finansinius reikalavimus ir interesus. Taigi, viena iš bankroto instituto funkcijų yra proporcingo kreditorių reikalavimų patenkinimo užtikrinimas⁶⁸.

Atsižvelgiant į pagrindinį kreditorių tikslą bankroto procese – patenkinti savo finansinius reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto – bankrutuojančios įmonės kreditoriumi pripažintinas tik asmuo, turintis turtinio pobūdžio reikalavimo teisę į įmonę, t. y. kreditorius turi turėti teisę gauti pinigų, prekių ar paslaugų, kurios gali būti įvertintos pinigais. Vadinasi, neturtines pretenzijas įmonei reiškiantys asmenys nepripažintini kreditoriais bankroto procese.

Toliau kalbant apie bankrutuojančios individualios įmonės kreditorius, pažymėtina, kad jų procesinė padėtis (plačiau apie tai 1.2. skyriuje) priklauso nuo to, kurioje proceso stadijoje

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika. 2001, Nr. 16. P. 299-302.

⁶⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. bankrutuojanti SĮ „Vyturys“. Nr. 2-251/2007, kat. 126.8.

⁶⁸ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 231.

kreditorius įstojo į bylą. Kreditorius-ieškovas, t. y. tas kreditorius, kuris kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, byloje dalyvaujančiu asmeniu tampa nuo civilinės bylos iškelimo, t. y. nuo nutarties iškelti civilinę bylą priėmimo. Kiti kreditoriai dalyvaujančiais byloje asmenimis tampa tuomet, kai teismas nutartimi patvirtina jų finansinius reikalavimus bankrutuojančiai individualiai įmonei, t. y. po bankroto bylos iškelimo.

Pabrėžtina tai, kad kreipimosi į teismą su prašymu iškelti bankroto bylą įmonei metu asmuo turi turėti vykdytiną reikalavimo teisę į įmonę⁶⁹, t. y. terminas įvykdyti įsipareigojimus jau turi būti suėjęs⁷⁰, pavyzdžiui, skolos gražinimo terminas baigėsi prieš penkis mėnesius ir nebuvo pratęstas. Tuo tarpu ĮBĮ 16 straipsnyje nustatyta, jog nuo bankroto bylos iškelimo dienos laikoma, kad visi bankrutuojančios įmonės skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę. Taigi, iškėlus bankroto bylą, asmeniu, turinčiu teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolę, tampa ir toks asmuo, kurio atžvilgiu reikalavimo teisės gražinti skolą terminas dar nesuėjęs, remiantis sutartimi, tačiau laikomas pasibaigusiu dėl imperatyvių ĮBĮ nuostatų.

Grįžtant prie fizinių ar juridinių asmenų, turinčių teisę teikti savo finansinius reikalavimus bankrutuojančiai įmonei, atkreiptinas dėmesys, kad pagal ĮBĮ 3 straipsnį bankrutuojančios įmonės kreditoriai gali būti šie:

- mokesčių, valstybinio socialinio draudimo įmokų bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų nemokėjimo atveju – valstybės institucijos, įpareigos juos surinkti;
- darbo užmokesčio nemokėjimo ir dėl darbo santykių atsiradusios žalos neatlyginimo atveju – įmonės darbuotojai (jų įpėdiniai);
- žalos atlyginimo prievolės dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga perėjimo valstybei Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nustatytais atvejais – Vyriausybės įgaliota institucija;
- paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ir paskolų, gautų su valstybės garantija, negražinimo atveju – Finansų ministerija;
- fiziniai ir juridiniai asmenys, pardavę žemės ūkio produkciją;
- iš Europos Sąjungos lėšų suteiktos paramos negražinimo atveju – valstybės institucijos, administruojančios Europos Sąjungos lėšas;
- kiti kreditoriai.

⁶⁹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 231.

⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. AB „DnB NORD“ bankas v. UAB „Dama“. Nr. 2-823/2008, kat. 126.2.

Kaip matyti, kreditorių sąrašas nėra baigtinis, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad minėtas įstatymas numato, jog bankrutuojančios įmonės kreditoriumi gali būti tik tas fizinis ar juridinis asmuo, kuris turi reikalavimo teisę tiesiogiai įmonei.

Būtent ĮBĮ reglamentuoja juridinių asmenų bankroto procesą taip, kad įmonių bankroto procedūros vyktų sklandžiai ir kuo geriau tenkintų skolininko, kreditorių ir trečiųjų asmenų interesus. Tačiau pažymėtina, kad minėtas įstatymas reglamentuoja visų rūšių įmonių bankroto procedūras bendrai ir nenumato išimčių individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, turinčio specifinių ypatumų, atžvilgiu. Manytina, kad tai yra ganėtinai svarbu, nes iškelus bankroto bylą individualiai įmonei, turtinės atsakomybės subjektais be pačios įmonės tampa ir jos dalyviai, kurie, kaip fiziniai asmenys, yra turtinės atsakomybės subjektai dar ir pagal savo asmenines prievoles. Taigi, kaip yra pastebėjęs V. Višinskis⁷¹, susidaro tokia teisinė situacija, kai tas pats subjektas atsako ir už individualios įmonės, ir už savo asmenines prievoles.

Kyla klausimas, ar kalbant apie individualios įmonės bankrotą ir atsižvelgiant į ankstesniuose skyriuose minėtus šios įmonės ypatumus, neturėtų būti kalbama ir apie jos dalyvius (savininką, sutuoktinį)? Kaip tas pats subjektas tuo pačiu metu gali vykdyti prievoles skirtingos prigimties kreditoriams, kokias teises turi visi šie kreditoriai ir kaip jas gali ginti? Ar įtraukus į bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių tarpą jos dalyvių, kaip fizinių asmenų, kreditorius, tarp jų neatsiras konkurencija? Kas turi pirmumo teisę ir ar išvis gali būti sudaromas bendras individualios įmonės ir jos dalyvių kreditorių sąrašas?

Panagrinėjus ĮBĮ 3 straipsnio turinį, matyti, kad kreditoriais yra laikomi tik tie asmenys, kurie turi teisę reikalauti įvykdyti turtinio pobūdžio prievoles būtent iš bankrutuojančios įmonės. Pagal CK 2.50 straipsnį bankrutuojančios įmonės dalyviams kyla pareiga atsakyti už įmonės prievoles, tačiau bankrutuojančiai įmonei atsakomybė už jos dalyvių prievoles nekyla⁷². Jeigu į bankroto procedūrą būtų įtraukti ir bankrutuojančios individualios įmonės dalyvių kreditoriai, turtinė atsakomybė už dalyvių prievoles tektų ne tik dalyviams, bet ir pačiai įmonei. Taigi, tokiu atveju, bankroto proceso metu gautos lėšos būtų naudojamos ne tik bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimams tenkinti. Vadinasi, nukentėtų individualios įmonės kreditorių interesai. Tačiau teisinio pagrindo tokiai įmonės atsakomybei atsirasti nėra, be to, taikant ĮBĮ vyraujančią kreditoriaus sampratą, bankrutuojančios individualios įmonės dalyvių kreditoriai neturėtų būti laikomi bankrutuojančios įmonės kreditoriais, taigi negalėtų naudotis ir ĮBĮ nustatytais kreditorių teisėmis.

⁷¹ V. Višinskis Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69 (61). P. 36.

⁷² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. VSDFV Kėdainių skyrius v. A. B., S. B. Nr. 2-229/2007, kat. 110.2; 114.11.

Kita vertus, iškėlus bankroto bylą individualiai įmonei, išieškojimas nukreipiamas ne tik į įmonės turtą, bet gali būti nukreiptas ir į individualios įmonės dalyvių turtą. Todėl, jei nebus galimybės įmonės savininko (ir) ar jo sutuoktinio kreditoriams reikšti kreditorinius reikalavimus įmonės bankroto byloje, tokie kreditoriai vykstant bankroto procesui netektų galimybės reikalauti vykdyti išieškojimą. Tai reiškia, kad bankrutuojančios įmonės kreditoriai taptų nepagrįstai pranašesni už įmonės dalyvių kreditorius⁷³. Taigi, manytina, kad būtų logiška, suprantama ir teisinga įmonės savininko ir jo sutuoktinio kreditorius įtraukti į bankroto bylą, tačiau tai turi būti aiškiai reglamentuota ĮBĮ, nes šiuo metu tampa neaišku, kokios yra jų teisės.

Kalbant apie bankrutuojančios įmonės kreditorių teises, jos reglamentuojamos minėto įstatymo 21 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad kreditorių teisės įgyvendinamos, perduodant administratoriui savo reikalavimus, gaunant informaciją apie bankroto bylos eigą, dalyvaujant kreditorių susirinkimuose, ginant reikalavimus teisme (kreipiantis į teismą dėl tyčinio bankroto, dėl kreditorių susirinkimo priimtų nutarimų).

ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 10 punkte nurodoma, kad pagal kreditorių pareikštus reikalavimus, patikslintus pagal įmonės apskaitos dokumentus, sudaromas šių įmonės kreditorių bei jų reikalavimų sąrašas ir teikiamas teismui tvirtinti. Pažymėtina, kad kreditorių reikalavimų patvirtinimas nėra paprastas procesas, jis susideda iš kelių etapų:

- pirmiausia, kreditoriai, remdamiesi ĮBĮ 21 straipsnio 1 dalimi, pateikia savo finansinius reikalavimus bei juos pagrindžiančius dokumentus įmonės bankroto administratoriui;
- tuomet administratorius tikrina ir tikslina šiuos reikalavimus pagal įmonės apskaitos dokumentus ir arba teikia juos teismui tvirtinti, arba juos ginčija (kreditorių susirinkime arba teisme), jei mano, kad kreditorių reikalavimai yra nepagrįsti;
- galiausiai, galutinį sprendimą dėl kreditorių reikalavimų pagrįstumo priima bankroto bylą nagrinėjantis teismas. Teismas dar kartą patikrina nurodytus kreditorių reikalavimus ir arba patvirtina, arba patvirtina tik dalį reikalavimo, arba pašalina iš sąrašo.

Taigi, bankroto procese kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo fakto nustatymas yra itin svarbus todėl kad, tik teismui patvirtinus administratoriaus pateiktą kreditorių sąrašą, išsprendžiamas kreditoriaus statusas bankroto byloje⁷⁴.

⁷³ V. Višinskis Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69 (61). P. 41.

⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 5 d. nutartis c. b. VSDFV Vilniaus skyrius v. UAB „Salininkai“. Nr. 2-420/2008, kat. 95.6.2; 122.1

Atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje labai dažnas atvejis, kai kreditorių reikalavimus teismas tvirtina ne viena nutartimi, o keliomis. Taip nutinka dėl ginčijamų reikalavimų pagrįstumo nustatymo. Susidarius tokiai situacijai, tam, kad nebūtų vilkinama bankroto procedūra, pirmiausia yra tvirtinami neginčijami kreditorių reikalavimai, o vėliau, nustačius ginčijamų reikalavimų pagrįstumą, yra patvirtinami ir pastarieji. Atrodytų, logiškas sprendimas, tačiau kreditorių reikalavimų tvirtinimas skirtingu metu išskiria vienus kreditorius iš kitų, taip pažeidžiant jų teises bankroto procese.

Kalbant apie bankrutuojančios įmonės kreditorių teises, vėlgi būtina pabrėžti, kad ĮBĮ reglamentuoja tik bankrutuojančios įmonės kreditorių teises. Minėtas įstatymas nereglamentuoja bankrutuojančios individualios įmonės dalyvių, kaip fizinių asmenų, kreditorių teisių. Vadinasi, kalbant apie neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankrotą, labai svarbu, kad būtų siekiama teisingumo⁷⁵, išlaikant įmonės kreditorių ir įmonės dalyvių kreditorių pusiausvyrą. Tai reiškia, kad ir bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriai, ir bankrutuojančios individualios įmonės dalyvių, kaip fizinių asmenų, kreditoriai turi būti laikomi lygiaverčiais. Kaip jau buvo minėta, manytina, jog iškėlus bankroto bylą individualiai įmonei, jos dalyvių kreditoriai turėtų būti įtraukiami į bankroto bylos procedūras bei sudaroma viena bendra bankrutuojančios individualios įmonės bei jos dalyvių kreditorių eilė, kuri taip pat aiškiai, atsižvelgiant į socialinio teisingumo aspektus, turėtų būti reglamentuota ĮBĮ.

Tokia situacija yra labai svarbi ir individualios įmonės, ir jos dalyvių kreditoriams, tačiau akivaizdu, kad į teisinio reguliavimo įstatymais sritį minėta situacija nepatenka, todėl pozityviosios teisės normomis nėra ginama⁷⁶, t. y. šiai dienai Lietuvos Respublikos įstatymuose tokia tvarka nėra reglamentuota. Taigi, matyti dar viena akivaizdi įstatymų spraga.

Kita vertus, Lietuvos apeliacinis teismas⁷⁷ yra išaiškinęs, kad tuo atveju, kai bankroto byla keliami individualiai įmonei, visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti ĮBĮ nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku, kaip privačiu asmeniu – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditorinis reikalavimas. Taigi, darytina išvada, kad būtų logiška, jei vadovaudamiesi šiuo išaiškinimu, teismai, iškėlę bankroto bylą individualiai įmonei, į įmonės bankroto bylą įtrauktų ir jos dalyvių kreditorius ir patvirtintų bendrą bankrutuojančios individualios įmonės bei jos dalyvių kreditorių reikalavimų sąrašą.

⁷⁵ „Siekti teisingumo – reiškia siekti protingos skirtingų interesų pusiausvyros“. Bakanas A., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 75.

⁷⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 312.

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis c. b AB „Hansabankas“ v. D. V. Nr. 2A-221/2007, kat. 117.4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 20 d. nutartis c. b. UAB „Gerovė“ v. V. B. individuali įmonė. Nr. 2-207/2008, kat. 126.5; 126.8; 102.5.

Kaip matyti, aiškių individualios įmonės kreditorių teisių ir pozicijos individualios įmonės bankroto byloje ĮBĮ nereglamentuoja. Aiškesnė pozicija dėl individualios įmonės dalyvių kreditorių įtraukimo į bendrą bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių sąrašą yra numatyta tik teismų praktikos formavimo būdu. Atsižvelgiant į tai, praktikoje gali iškilti daug klausimų bei neaiškumų ne tik formuojant kreditorių sąrašą, bet ir juos informuojant.

ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 10 punktą numato, kad bankrutuojančios individualios įmonės administratorius pagal kreditorių pareikštus reikalavimus, patikslintus pagal įmonės finansinės apskaitos dokumentus, sudaro visų įmonės kreditorių bei jų reikalavimų sąrašą ir pateikia jį teismui tvirtinti. Kalbant apie bendro bankrutuojančios individualios įmonės ir jos dalyvių kreditorių reikalavimų sąrašo sudarymą, kyla klausimas, ar įtraukiant individualios įmonės dalyvių kreditorius į bendrą bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių sąrašą, visi kreditoriai turėtų tokias pat galimybes laiku sužinoti apie individualiai įmonei iškeltą bankroto bylą?

Įmonės kreditoriai su įmonės veikla ir jos finansinėmis galimybėmis daugiau ar mažiau susipažinę, nes paprastai palaiko verslo ryšius su įmonė-partnere. Kita vertus, net ir nutrūkus verslo ryšiams, lieka kita galimybė tinkamai apginti kreditorių interesus, nes iškėlus įmonei bankroto bylą, jos savininkas yra įpareigotas perduoti administratoriui įmonės finansinius dokumentus. Kaip žinia, tokiuose dokumentuose atsispindi ir informacija apie įmonės kreditorius. Taigi, tokiu atveju, įmonės kreditoriui apie jo turtines teises primintų bankrutuojančios įmonės administratorius.

Visiškai kita situacija susiklosto individualios įmonės dalyvių kreditorių atžvilgiu. Pažymėtina, kad tai gali būti asmenys, kurie gali neturėti jokių ryšių (nei verslo, nei kitokių) su bankrutuojančia įmone, arba net nežinoti apie jos egzistavimą, todėl natūralu, kad gali nežinoti ir apie įmonei iškeltą bankroto bylą. ĮBĮ nuostatos nenumato individualios įmonės dalyvių pareigos pateikti administratoriui informaciją apie savo, kaip fizinių asmenų, kreditorius, iškėlus įmonei bankroto bylą. Be to, administratorius taip pat nėra įpareigotas domėtis individualios įmonės dalyvių kreditoriais pagal asmenines prievoles. Akivaizdu, kad individualios įmonės dalyvių kreditoriai gali nė nežinoti apie galimybę apginti savo interesus, arba sužinoti apie tai pasibaigus kreditorinių reikalavimų pateikimo terminui, t. y. jau po to, kai teismas priima sprendimą dėl įmonės pabaigos.

Taigi, galima teigti, kad minėtu atveju individualios įmonės kreditoriai yra pranašesni prieš individualios įmonės dalyvių kreditorius. Kita vertus, dar nuo romėnų teisės laikų galioja bendrasis civilinio proceso principas, kad kiekvienas privalo pats ir laiku rūpintis savo interesų

gynimu⁷⁸. Be to, individualios įmonės dalyvių kreditoriai negalėtų pasiteisinti absoliučiu nežinojimu dar ir todėl, kad informacija apie bankroto bylos išskėlimą yra oficialiai ir viešai skelbiama „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Apibendrinant, galima teigti, kad individualios įmonės dalyvių, kaip fizinių asmenų, kreditorių įstojimas į bankroto bylą yra nulemtas poreikio apsaugoti savo interesus, nes vykstant bankroto procesui, gali būti parduotas visas įmonės dalyvių turtas, ir tokie kreditoriai nebetektų galimybės nukreipti į jį išieškojimo. Todėl, atsižvelgiant į individualios įmonės specifiką, būtų teisinga, jeigu individualios įmonės bankroto byloje būtų leidžiama dalyvauti įmonės dalyvių kreditoriams, ir visi kreditoriai (ir individualios įmonės, ir jos dalyvių) turėtų vienodas galimybes gauti informaciją apie individualios įmonės bankroto eigą. Be to, atsižvelgiant į CK 1.5 straipsnyje įtvirtintus teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus, manytina, kad būtų tikslinga papildyti ĮBĮ, įtvirtinant aiškia nuostata dėl neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių ir jų kreditorių pozicijos įmonės bankroto byloje, taip pat nuostata, kuri įpareigotų individualios įmonės savininką pateikti visą informaciją ne tik apie įmonės, bet ir apie savo bei kito įmonės dalyvio (pavyzdžiui, sutuoktinio), jei toks yra, kaip fizinių asmenų, turtą bei turtinius įsipareigojimus tretiesiems asmenims.

⁷⁸ V. Mikuckienė. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese//Jurisprudencija. 2005, Nr.77 (69). P. 37.

4. INDIVIDUALIOS ĮMONĖS LIKVIDAVIMAS DĖL BANKROTO

Pagal ĮBĮ 30 straipsnio 2 dalies nuostatas, į bankrutavusios įmonės likvidavimo stadiją pereinama tuo atveju, jei per tris mėnesius nuo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos nebuvo priimta nutartis dėl taikos sutarties sudarymo ir jei teismas šio termino nepratęsė arba jei kreditorių susirinkimas anksčiau (nesibaigus minėtam trijų mėnesių terminui) siūlo taikyti įmonei likvidavimo procedūrą. Teismas, gavęs įmonės kreditorių susirinkimo siūlymą taikyti įmonei likvidavimo procedūrą anksčiau nei per tris mėnesius nuo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos, turi nedelsdamas spręsti įmonės pripažinimo bankrutavusia ir jos likvidavimo klausimą⁷⁹. Esant minėto įstatymo 30 straipsnio nustatytoms sąlygoms, teismas pripažįsta įmonę bankrutavusia ir priima nutartį likviduoti įmonę dėl bankroto. To paties įstatymo 32 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įmonė įgyja bankrutavusios įmonės statusą nuo teismo nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo dienos. Pažymėtina, kad būtent nuo šio momento prasideda bankrutavusios įmonės likvidavimo stadija.

4.1. Bankrutavusios įmonės likvidavimo proceso paskirtis ir pagrindiniai bruožai

Pagrindinė likvidavimo stadijos paskirtis – realizuoti bankrutavusios įmonės turtą ir tenkinti patvirtintus kreditorių reikalavimus, taip pat atlikti visus veiksmus, reikalingus užbaigti bankroto bylą ir išregistruoti likviduojamą juridinį asmenį⁸⁰.

Likvidavimo stadija, kaip baigiamoji bankroto proceso stadija, turi savo neginčijamą reikšmingumą. Kaip minėta, bankrutuojančios įmonės bankroto procesas vyksta ĮBĮ nustatytu eiliškumu, t. y. pasibaigus vienai bankroto bylos proceso stadijai, užbaigiami ir ĮBĮ numatyti veiksmai, kurie turėjo būti atliekami būtent toje bankroto bylos proceso stadijoje, ir tuomet pradedama kita bankroto proceso stadija. Todėl, kai teismas pripažįsta įmonę bankrutavusia ir likviduotina, prasideda galutinė bankroto bylos proceso stadija – bankrutavusios įmonės likvidavimas – kurios metu bankrutavusios įmonės likvidatorius atlieka veiksmus, susijusius su įmonės likvidavimu, o teismas, gavęs visus reikalingus dokumentus, priima sprendimą dėl įmonės pabaigos. Šioje proceso stadijoje paprastai nebenagrinėjami klausimai, kurie turėjo būti apsvarstyti ankstesnėse bankroto bylos proceso stadijose.

ĮBĮ 30 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad įmonės likvidatoriaus funkcijas atlieka teismo paskirtas administratorius. Minėto įstatymo 31 straipsnyje nustatyta, kad administratorius:

⁷⁹ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. T. 4. P. 521.

⁸⁰ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 85.

- disponuoja įmonės turtu bei lėšomis ir užtikrina jų apsaugą;
- organizuoja turto pardavimą ir jį parduoda ar perduoda kreditoriams;
- tenkina patvirtintus kreditorių reikalavimus;
- pateikia žalos atlyginimo prievolės dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga dokumentus ir žalos atlyginimo gavėjų duomenis jų gyvenamosios vietos Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniams skyriams, kai įstatymo numatytu atveju žalos atlyginimo mokėjimas pereina valstybei;
- sutvarko atliekas, užterštą dirvožemį, gruntą;
- gražina bankrutavusios įmonės savininkui (savininkams) turta, likusį atsiskaičius su kreditoriais;
- saugotinus įmonės dokumentus perduoda saugoti archyvui;
- pateikia teismui likusio turto gražinimo, nurašymo arba perdavimo aktus;
- perduoda duomenis apie likviduotą įmonę tai Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai, kuri kontroliuoja administratoriaus veiklą ir skelbia duomenis apie įmonės bankroto procesą įstatymo numatytae leidinyje⁸¹.

Pažymėtina, kad šis bankroto bylos nagrinėjimo etapas turi vykdymo proceso požymių, nes šiame etape yra parduodamas įmonės turtas ir tenkinami kreditorių reikalavimai [BĮ] nustatyta tvarka⁸². Kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka yra nustatyta minėto įstatymo 35 straipsnio nuostatose:

- pirmąją eilę tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais, reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe, fizinių ir juridinių asmenų reikalavimai apmokėti už perdirbti supirktą žemės ūkio produkciją;
- antrąją eilę tenkinami reikalavimai dėl mokesčių bei kitų įmokų į biudžetą ir dėl valstybinio socialinio draudimo bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų, dėl valstybės vardu gautų paskolų ir paskolų, gautų su valstybės garantija;
- paskutiniąją, t. y. trečiąją, eilę tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai.

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienos paskesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami po to, kai visiškai yra patenkinami pirmesnės eilės kreditorių reikalavimai. Jeigu neužtenka lėšų

⁸¹ [BĮ] 11 straipsnio 10 dalyje numatyta, kad duomenys apie įmonės bankroto procesą yra skelbiami leidinio „Valstybės žinios“ priede „Informaciniai pranešimai“.

⁸² R. Norkus. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika//Justitia. Teisės mokslo ir praktikos žurnalas. 2007, Nr. 2(64). P. 4.

visiems vienos eilės reikalavimams patenkinti, šie reikalavimai tenkinami proporcingai pagal priklausančią kiekvienam kreditoriui sumą.

Kaip matyti, bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka ĮBĮ apibrėžta pakankamai aiškiai: pirmiausia ginami buvusių darbuotojų interesai, tuomet valstybės ir galiausiai likusių kreditorių. Manytina, kad tokia tvarka socialine prasme yra pakankamai suprantama, logiška bei siekianti teisingumo.

Atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe nagrinėjant individualios įmonės bankroto procesą laikomasi pozicijos, kad individualios įmonės dalyvių kreditoriai turėtų būti įtraukti į bankrutuojančios įmonės kreditorių sąrašą, akivaizdu, kad pagal šiuo metu įtvirtintas ĮBĮ nuostatas, būtent įmonės kreditoriai taptų pranašesni už fizinio asmens kreditorius, nes pagal minėto įstatymo 35 straipsnį jų reikalavimai būtų tenkinami tik trečiaja, t. y. paskutiniąja, eile. Taigi, manytina, kad šiuo atveju turėtų būti pakeistas ĮBĮ įtvirtintas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas taip, kad būtų atsižvelgta ir į individualios įmonės dalyvių kreditorių socialinę svarbą.

Toliau kalbant apie bankrutavusios įmonės likvidavimo stadijos pagrindinius bruožus, atkreiptinas dėmesys, kad likvidavimo stadija pagal bendrąją taisyklę neturi trukti ilgiau kaip 24 mėnesius. Jeigu per minėtą terminą nuo teismo nutarties pripažinti įmonę bankrutavusia įsiteisėjimo dienos lieka neparduoto bankrutavusios įmonės turto ir kreditorių nepatenkintų reikalavimų, likvidavimo procedūra laikoma baigta. Tokiu atveju, vadovaujantis ĮBĮ 33 straipsnio 6 dalimi, likęs neparduotas ir kreditorių neperimtas turtas, kaip neturintis rinkos vertės, kreditorių, kurių reikalavimams tenkinti neužteko lėšų, sprendimu yra nurašomas. Galima daryti prielaidą, kad šio ĮBĮ numatyto procesinio termino paskirtis – spartinti likvidavimo procesą. Tačiau pažymėtina, kad teismų praktikoje⁸³ šis terminas nebuvo vertinamas kaip naikinamasis. Be to, pasitaikė atvejų, kuomet pasibaigus šiam terminui, nebuvo galima užbaigti likvidavimo procedūros dėl administratoriaus pareikštų ieškinių nagrinėjimo. Taigi 2008 m. liepos 1 d. įsigaliojo ĮBĮ pataisos, kuriose teismui buvo suteikta galimybė pratęsti likvidavimo terminą, suinteresuoto asmens prašymu.

Likvidavimo stadija yra baigiama priimant teismo sprendimą dėl įmonės pabaigos. Šis sprendimas priimamas tuomet, kai bankrutuojančios įmonės administratorius pateikia teismui likvidavimo balansą, likusio turto gražinimo, nurašymo arba perdavimo aktus, Aplinkos ministerijos regioninio departamento pažymą, taip pat dokumentus, patvirtinančius, kad yra baigtas išmokų iš Garantinio fondo išmokėjimas bankrutavusios įmonės darbuotojams⁸⁴.

⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. Ž. J. v. Ž. V. individuali įmonė. Nr. 2A-476/2007, kat. 126.7; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. LUAB „Meatalo ženklai“ Nr. 2-325/2008, kat 126.7; 126.8.

Priėmus sprendimą dėl įmonės pabaigos, administratorius privalo atikti veiksmus, numatytus ĮBĮ 32 straipsnio 5 dalyje, t. y. ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo teismo sprendimo dėl įmonės pabaigos priėmimo dienos turi pateikti prašymą Juridinių asmenų registrai dėl likviduotos dėl bankroto įmonės išregistravimo. Kartu su prašymu administratorius privalo pateikti teismo sprendimą dėl įmonės pabaigos, įmonės įregistravimo pažymėjimo ir steigimo dokumentų originalus, pažymą, kad dokumentai perduoti archyvui tolimesniam saugojimui, taip pat nurodo įmonę aptarnaujančių bankų bei kitų kredito įstaigų adresus.

Vadovaujantis ĮBĮ 32 straipsnio 6 dalimi, Juridinių asmenų registras ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo teismo sprendimo dėl įmonės pabaigos gavimo dienos ją išregistruoja ir apie tai praneša mokesčių, valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo administratoriams, bankams ir kitoms kredito įstaigoms, aptarnavusioms įmonę, bei Įmonių bankroto valdymo departamentui prie Ūkio ministerijos. Tokiu būdu yra paskelbiama juridinio asmens teisinio subjektiškumo pabaiga.

Apibendrinant, pabrėžtina, kad bankrutavusios įmonės likvidavimas – galutinė bankroto proceso stadija. Svarbiausi likvidavimo stadijoje svarstomi klausimai – bankrutavusios įmonės turto realizavimas bei patvirtintų kreditorių reikalavimų tenkinimas. Kalbant apie kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles individualios įmonės bankroto atveju, būtina atsižvelgti į individualios įmonės atsakomybės ypatumus ir atsižvelgti į individualios įmonės dalyvių, kaip fizinių asmenų, kreditorius. Pastebėtina, kad šioje bankroto proceso stadijoje vieną pagrindinių vaidmenų atlieka bankrutavusios įmonės administratorius, atliekantis likvidatoriaus funkcijas, ir teismas. Jie bankroto byloje atlieka paskutinius būtinus veiksmus, reikalingus tam, kad būtų galima pabaigti bankroto bylą bei išregistruoti bankrutavusią įmonę iš Juridinių asmenų registro.

4.2. Individualios įmonės ir jos dalyvių prievolių vykdymas, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto

Teismas, išnagrinėjęs įmonės bankroto bylą ir pripažinęs ją bankrutavusia, priima nutartį ją likviduoti. Tuomet įmonė išregistruojama iš Juridinių asmenų registro ir nustoja veikti kaip savarankiška ūkiniu-komerciniu santykiu dalyvė. Atrodytų viskas aišku: juridinio asmens nebėra, nebelieka ir su juo susijusių problemų. Tačiau išlieka neatsakytas itin svarbus klausimas – atsakomybė pagal individualios įmonės prievoles, ją likvidavus. Be to, atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjamas neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, kyla klausimas, ar į bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių sąrašą įtraukus jos dalyvių kreditorius, po

⁸⁴ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 86.

bankrutavusios individualios įmonės išregistravimo iš Juridinių asmenų registro, pasibaigs jos dalyvių prievolės kreditoriams?

CK 6.128 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad likvidavus juridinį asmenį, prievolė baigiasi, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai prievolę turi įvykdyti kiti asmenys. CPK 629 straipsnio 1 dalies 6 punkte teigiama, kad vykdomoji byla baigiasi, kai juridinis asmuo yra reorganizuotas ar likviduotas, o teisių ir pareigų perėmimas negalimas. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtose įstatymų nuostatose yra kalbama tik apie juridinį asmenį, ir nieko nekalbama apie fizinį asmenį, t. y. juridinio asmens dalyvį, tačiau užsimenama apie išimtis, numatomas įstatymuose. Prisiminus CK 2.50 straipsnio 4 dalį, kurioje nurodyta, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis, kyla klausimas, ar šią nuostatą galima laikyti išimtimi? Jeigu minėta straipsnio nuostata laikytina išimtimi, galima daryti prielaidą, kad likviduotos individualios įmonės prievolės turi pereiti jos savininkui ir gal net sutuoktiniui (kaip dalyviui pagal CK nuostatas).

Kita vertus, pažymėtina, kad įmonė gali būti likviduojama ne tik dėl bankroto, bet ir dėl kitų priežasčių. CK 2.106 straipsnis numato tokius pagrindus, dėl kurių gali būti likviduojami juridiniai asmenys, tarp jų ir individuali įmonė:

- juridinio asmens sprendimas nutraukti juridinio asmens veiklą;
- teismo ar kreditorių susirinkimo sprendimas likviduoti bankrutavusį juridinį asmenį;
- teismo priimtas sprendimas likviduoti juridinį asmenį vadovaujantis CK 2.131 straipsniu, t. y. kai juridinio asmens veiklą teismas pripažįsta netinkama;
- teismo sprendimas likviduoti juridinį asmenį CK 2.70 straipsnyje nurodytais atvejais, t. y. juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva;
- laikotarpio, kuriam buvo įsteigtas juridinis asmuo, pabaiga;
- juridinio asmens dalyvių skaičiaus sumažėjimas mažiau nei įstatymų leidžiamas minimumas, jeigu juridinio asmens dalyviai per šešis mėnesius po tokio sumažėjimo nenutaria juridinio asmens reorganizuoti ar pertvarkyti;
- juridinio asmens steigimo pripažinimas negaliojančiu vadovaujantis CK 2.114 straipsniu, t. y. kai juridinis asmuo pripažįstamas neteisėtai įsteigtu.

Atsižvelgiant į likvidavimo pagrindų išskyrimą, manytina, kad juridinio asmens likvidavimo pagrindas turi svarbią reikšmę. Bankroto procesas yra taikomas tuomet, kai reikia likviduoti neveiklią, nemokią įmonę. Atidžiau panagrinėjus bankroto proceso esmę ir jį reglamentuojančius teisės aktus, galima pritarti teisės literatūroje išdėstyta pozicijai, kad baigus

bankroto procedūras, baigiasi ir bankrutuojančio subjekto turinės prievolės kreditoriams⁸⁵. Taigi, darytina išvada, kad minėta CK išimtis negali būti taikoma įmonės likvidavimo dėl bankroto atveju, o tai reiškia, kad likvidavus individualią įmonę dėl bankroto ir išregistravus ją iš Juridinių asmenų registro, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams. Vadinasi, likvidavus individualią įmonę ne dėl bankroto, prievolės išlieka, tuo tarpu likvidavus įmonę dėl bankroto nebegali būti kalbos apie atsakomybę pagal individualios įmonės prievoles, nes prievolių tiesiog nebelieka.

Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁸⁶, konstatuodamas, kad neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens likvidavimas, vykdant bankroto procedūras, reiškia, kad galutinai išsprendžiamas bankrutuojančios individualios įmonės skolų klausimas, todėl tolesnis skolų išieškojimas yra neįmanomas.

Darytina išvada, kad individualios įmonės likvidavimo atveju, kai nėra juridinio asmens (individualios įmonės) ir juridinio asmens dalyvių turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, pripažintina, kad pasibaigia ir fizinių asmenų, kaip juridinio asmens dalyvių, prievolės įmonės kreditoriams. Vadinasi, įmonės kreditoriai nebeturi teisės reikalauti įvykdyti neįvykdytų išregistruotos įmonės prievolių. Tokią išvadą pateikia ir teismų praktika⁸⁷, akivaizdžiai patvirtindama poziciją, kad likvidavus dėl bankroto individualią įmonę ir išregistravus ją iš Juridinių asmenų registro, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams. Manytina, kad dėl teisinio aiškumo, ši pozicija aiškiai turėtų būti įtvirtinta ir ĮBĮ nuostatose.

Kita vertus, minėtu atveju neturėtų būti paminamas ir viešasis interesas, todėl, jei vėliau paaiškėja, kad vykdant bankroto procedūras bankrutavusios įmonės dalyviai turėjo turto, kurį nuslėpė ir apie kurį kitiems bankroto proceso dalyviams nebuvo žinoma, ir yra galimybė nukreipti išieškojimą į tą turta, negali būti paneigta galimybė teisinėmis priemonėmis tai padaryti⁸⁸.

Tačiau prisimenant tai, kad įmonė ir fizinis asmuo yra du atskiri civilinės teisės subjektai, teismų praktikoje susiduriama ir su tokiu atveju, kuomet neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyviai turi ir asmeninių įsipareigojimų kreditoriams, kurie nėra jų įmonės kreditoriai. Akivaizdu, kad šiuo atveju, prieš tai minėtų teismų praktikos išaiškinimų taikyti negalima. Taigi, vis dar lieka neatsakyta į vieną iš kilusių klausimų, ar likvidavus

⁸⁵ V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko// Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61). P. 41.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 19 d. nutartis c. b. Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. N. Š. Nr. 3K-3-1099/2003, kat. 21.2.2.6.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 22 d. nutartis c. b. AB „Ūkio bankas“ v. A. L. Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6; 125.5; 125.6; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis c. b. AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. K. ir kt. Nr. 3K-3-428/2006, kat. 27.3.2.5; 36.2; 126.5; 126.8 (S).

⁸⁸ A. Grikienytė. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal individualiosios įmonės prievoles//Juristas. Profesinis žurnalas juristams ir personalo specialistams. 2010, Nr. 4. P. 15.

individualią įmonę dėl bankroto, pasibaigia ir įmonės dalyvių prievolės jų, kaip fizinių asmenų, kreditoriams, kurie buvo įtraukti į individualios įmonės bankroto bylą?

Būtina prisiminti, kad ĮBĮ reglamentuoja juridinių asmenų bankroto procesą bendrai, neišskirdamas individualios įmonės ypatumų ir su jais susijusių procesinių klausimų. Kaip jau buvo minėta, likvidavus individualią įmonę, t. y. pasibaigus jos bankroto procedūroms, ji nustoja būti civilinių teisinių santykių subjektu, t. y. ji išnyksta, o kartu išnyksta ir jos prievolės bei atsakomybė už jas. Tuo tarpu individualios įmonės dalyviai, kaip fiziniai asmenys, tiek bankroto proceso metu, tiek išregistravus įmonę iš Juridinių asmenų registro, išlieka fiziniais asmenimis su visomis jiems, kaip fiziniams asmenims, priklausančiomis teisėmis ir pareigomis, t. y. jų teisinis statusas nesikeičia⁸⁹.

Tokia pozicija yra išreikšta CK normose, kuriose nenustatyta, kad fizinių asmenų prievolės baigiasi tuo atveju, kai juridinis asmuo, kurio dalyviai jie yra, likviduojamas dėl bankroto⁹⁰. Be to, CK 6.123 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prievolė pasibaigia, kai yra tinkamai įvykdyta. Tokią pat poziciją yra patvirtinęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁹¹, konstatavęs, kad individualios įmonės bankroto byloje įmonės savininkui neįvykdžius prievolės kreditoriui ir nesant kitų CK nustatytų prievolių pabaigos pagrindų, nėra pagrindo konstatuoti, kad fizinio asmens prievolė yra pasibaigusi. Vadinasi, tai tik įrodo, kad individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditorių reikalavimo teisė nesibaigia.

Apibendrinant individualios įmonės ir jos dalyvių prievolių vykdymo ypatumus, galima pasakyti, kad likvidavus dėl bankroto individualią įmonę ir išregistravus ją iš Juridinių asmenų registro, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams. Tuo tarpu bankrutavusios individualios įmonės dalyvių, kaip fizinių asmenų, kreditoriai, dalyvavę individualios įmonės bankroto procese, turi teisę tęsti skolų išieškojimą iš buvusios individualios įmonės savininko ir (ar) jo sutuoktinio civilinio proceso tvarka.

⁸⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. VSDFV Kėdainių skyrius v. A. B., S. B. Nr. 2-229/2007, kat. 110.2; 114.11.

⁹⁰ A. Grikielytė. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal individualiosios įmonės prievolės//Juristas. Profesinis žurnalas juristams ir personalo specialistams. 2010, Nr. 4. P. 15.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis civ. byloje AB „DnB NORD“ bankas v. M. P. Nr. 3K-3-357/2009, kat. 118.3 (S).

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Išanalizavus individualių įmonių bankroto bylų procesą reglamentuojančius Lietuvos Respublikos teisės aktus bei jų taikymo praktiką, galima teigti, kad darbo tikslas buvo pasiektas.

Darbo pradžioje iškelta *hipotezė pasivirtino*. Nustatyta, kad bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai nėra pakankamai išbaigti, nes įstatymų projektų autoriai bei įstatymų leidėjai nepakankamai įvertino specifinio individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, statuso, turinčio įtakos ir tokios įmonės bankroto procesui. ĮBĮ nuostatos įtvirtintos ir vienodai taikomos visiems juridiniams asmenims, nenumatant išimčių individualios įmonės atveju. Individualios įmonės specifika bankroto bylose buvo pastebėta ir išskirta tik teismų praktikos formavimo procese.

Apibendrinus darbo rezultatus, pateikiamos šios *išvados bei pasiūlymai*:

1. Teismų praktika Lietuvoje pagrindiniu bankroto instituto tikslu išskiria siekį apsaugoti kreditorių teises ir interesus, sudarant jiems sąlygas tenkinti savo kreditorinius reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tuo pačiu įmonei skolininkei likviduojant skolų našta. Taigi, Lietuvoje bankroto proceso reglamentavimas yra daugiau likvidacinio pobūdžio.

2. ĮBĮ reglamentuoja juridinių asmenų bankroto procedūras bendrai, nenumatant išimčių neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens atžvilgiu. Atsižvelgiant į tokio juridinio asmens specifiką ir dėl to kylančias pasekmes, manytina, kad tai yra neabejotinas trūkumas, kurį galima laikyti teisinio reguliavimo spraga.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamoje praktikoje individuali įmonė, kaip turtinis kompleksas, priskiriama bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei, t. y. nuosavybės teisės į individualią įmonę suteikiamos abiems sutuoktiniams. Todėl tiek individualios įmonės savininkas, tiek jo sutuoktinis yra laikomi individualios įmonės *dalyviais* (kaip tai apibrėžia CK 2.45 straipsnis). Tuo tarpu Individualių įmonių įstatymo 3 straipsnio nuostatose minimas tik įmonės savininkas, kuriuo gali būti tik vienas fizinis asmuo.

Įstatymų leidėjas turėtų atsižvelgti į įvardijant individualios įmonės subjektus įstatymuose kylančius prieštaravimus, turinčius įtakos teisės normų taikymui praktikoje.

4. Teismų praktikoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad tuo atveju, kai bankroto byla keliami individualiai įmonei, jos dalyviai (savininkas ir jo sutuoktinis) turėtų būti traukiami į bylą bendraatsakovais.

Siūlytina ĮBĮ papildyti aiškia ir imperatyvia nuostata, kurioje būtų nurodyta, kad individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, bendraatsakovais (su visomis atsakovams priklausančiomis teisėmis ir pareigomis) būtų įtraukiami ir individualios įmonės dalyviai.

5. Individualios įmonės bankroto procese įmonės dalyvių atsakomybė yra subsidiari, t. y. jie privalo atsakyti už įmonės prievoles tik po to, kai panaudojus visą įmonės turtą įsipareigojimams padengti, jo nepakanka, t. y. kai lieka nepadengtu įsipareigojimų.

6. Pastebėtinas visam bankroto procesui (neišskiriant individualių įmonių) būdingas trūkumas: atsižvelgiant į ĮBĮ 4 straipsnyje įtvirtintus pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo pagrindus, atkreiptinas dėmesys, kad ĮBĮ nereglamentuoja viešo paskelbimo apie nemokumą turinio ir tvarkos.

Siūlytina papildyti ĮBĮ tokia teisės norma, kuri reglamentuotų informacijos apie nemokumą pranešimo turinį bei privalomą paskelbimą konkrečiame viešame leidinyje, pavyzdžiui, „Valstybės žinios“ priede „Informaciniai pranešimai“ arba atitinkamame internetiniame puslapyje. Tokiu būdu šiam veiksmui būtų suteiktas norminis pobūdis, taip pat išsprendžiama kreditorių informavimo tvarka.

7. Nustatyta, kad inicijuoti bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimą remiantis ĮBĮ 5 straipsnio nuostatomis gali tik įmonės savininkas. Atsižvelgiant į teismų formuojamą praktiką dėl individualios įmonės priskyrimo abiejų sutuoktinių nuosavybei, galima daryti išvadą, kad susidaro neteisinga, neadekvati situacija: vienas iš sutuoktinių, kaip savininkas, valdo individualią įmonę ir tiesiogiai savo turtu atsako už jos prievoles, tuo tarpu kitas sutuoktinis įmonės nevaldo *ex lege*⁹² (nes negali būti antro individualios įmonės savininko), tačiau už individualios įmonės skolas taip pat tiesiogiai atsako savo turtu. Ši situacija akivaizdžiai parodo įstatymų spragas.

Atsižvelgiant į Konstitucijoje įtvirtintą sutuoktinių lygiateisiškumo principą, siūlytina ĮBĮ 5 straipsnio 1 dalį papildyti nuostata, kad pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei turėtų teisę pateikti ne tik individualios įmonės savininkas, bet ir jos dalyvis.

8. Pasirengimo svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimą stadijoje, individualios įmonės savininkas, kaip subjektas, turintis pareigų įmonei, teismui pateikia informaciją, dokumentus apie įmonę, jos turtą, įsipareigojimus kreditoriams ir kt. Tačiau nepaisant to, kad bankroto bylos iškėlimo atveju, už įmonės prievoles, neužtekus įmonės turto, tiesiogiai savo turtu atsakys jos dalyviai, nėra įtvirtintos imperatyvios įstatymo nuostatos, nurodančios, kad turi būti pateikti duomenys ir apie jų turtą.

Siūlytina tobulinti ĮBĮ, įtraukiant nuostatą, kad iškęlus bankroto bylą neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, jo savininkas privalo teismo paskirtam administratoriui pateikti informaciją ne tik apie įmonės, bet ir apie savo bei kito įmonės dalyvio, jei toks yra, turtą.

⁹² Žr. 42 išnašą.

9. Individualios įmonės bankrotas pasižymi didesniu bankroto byloje dalyvaujančių asmenų skaičiumi. Be to, kad atsakovais be pačios įmonės yra ir jos dalyviai, išskirtinai skiriasi ir trečiųjų asmenų, t. y. kreditorių, įvardijimas. Teismų praktikoje akcentuojama, kad individualios įmonės bankroto procese kreditoriais laikomi fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, turintys reikalavimo teisę ne tik įmonei, bet ir jos dalyviams, kaip fiziniams asmenims.

10. ĮBĮ nėra atsižvelgiama į tai, kad individualios įmonės dalyviai turi įsipareigojimų ir pagal asmenines prievoles, todėl nėra reglamentuota galimybė sudaryti bendrą individualios įmonės kreditorių bei jos dalyvių kreditorių reikalavimų sąrašą. Tačiau tokia galimybė yra numatyta teismų praktikoje.

Siūlytina į ĮBĮ įtraukti nuostatą, kuri numatyta, kad turi būti sudaromas bendras įmonės ir jos dalyvių kreditorių sąrašas bei nustatoma socialiai teisinga bendra šių kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka, nesuteikiant pranašumo vien tik įmonės ar vien tik dalyvių kreditoriams. Atsižvelgiant į tai, individualios įmonės savininkas turėtų būti įpareigotas pateikti visą informaciją ne tik apie įmonės, bet ir apie savo bei kito įmonės dalyvio, jei toks yra (pavyzdžiui, sutuoktinio), kaip fizinių asmenų, turtą bei turtinius įsipareigojimus tretiesiems asmenims.

11. ĮBĮ nėra įtvirtinta nuostata dėl laikinųjų apsaugos priemonių individualios įmonės dalyviams nuosavybės teise priklausančio turto atžvilgiu. Vis dėlto, darytina išvada, kad CPK ir ĮBĮ nuostatos bei teismų formuojama praktika suteikia teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir individualiai įmonei, ir jos dalyviams nuosavybės teise priklausančiam turtui.

Manytina, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymo individualios įmonės bankroto byloje mastas bei tvarka turėtų būti aiškiai reglamentuota ĮBĮ nuostatose.

12. Likvidavus dėl bankroto individualią įmonę ir išregistravus ją iš Juridinių asmenų registro, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams, tuo tarpu bankrutavusios individualios įmonės dalyvių, kaip fizinių asmenų, kreditoriai, dalyvavę individualios įmonės bankroto procese, turi teisę tęsti skolų išieškojimą CPK nustatyta tvarka. Manytina, kad šiuo atveju yra pažeidžiamas ne tik kreditorių lygiateisiškumo principas, bet ir atimama galimybė jau buvusios individualios įmonės dalyviams atsigauti po ekonominių sunkumų, taip tik sudarant sąlygas jiems finansiškai visiškai sužlugti.

Manytina, kad tokiu atveju būtina dar atidžiau pasvarstyti ne tik apie individualios įmonės bankroto proceso tinkamą reglamentavimą, bet ir apie fizinių asmenų bankroto tikslumą, pereinant nuo Fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto būsenos prie tokio įstatymo priėmimo ir jo įteisinimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010
5. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1012.
6. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas//Valstybės žinios. 2003, 112-4991.
7. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 102-4585.

Specialioji literatūra

8. Ambrasaitė G. Pasiruošimo teismiam bylos nagrinėjimui stadija naujame Civilinio proceso kodekse//Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20).
9. Bakanas A., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 75.
10. Bakanas A., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
11. Bivainis J. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas//Teisės problemos. 1998, Nr. 3-4.
12. Bryan A. Garner. Black's Law Dictionary. Eighth Editon. United States of America: West Group, 2004.
13. Driukas A., Laužikas E., Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004.
14. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1.
15. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. T. 4.
16. Grikienytė A. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal individualiosios įmonės prievoles//Juristas. Profesinis žurnalas juristams ir personalo specialistams. 2010, Nr. 4.
17. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

18. Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kiti. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. T. 1.
19. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.
20. Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese//Jurisprudencija. 2005, Nr.77(69).
21. Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika//Justitia. Teisės mokslo ir praktikos žurnalas. 2007, Nr. 2(64). P.12.
22. Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai//Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2004, Nr. 57(49).
23. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
24. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas (A-K). Vilnius: Žodynas, 1999.
25. Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko//Jurisprudencija. 2005, Nr. 69(61).

Teismų praktika

26. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika. 2001, Nr. 16.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 19 d. nutartis c. B. Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. N. Š. Nr. 3K-3-1099/2003, kat. 21.2.2.6.
28. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 22 d. nutartis c. b. AB „Ūkio bankas“ v. A. L. Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6; 125.5; 125.6;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. Z. K. v. E. K., E. S. ir kt. Nr. 3K-3-512/2004, kat. 40.12;
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. J. M. v. antstolė Aušra Lepskaitė. Nr. 3K-3-383/2005, kat. 75.7; 128.11;
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis c. b. AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. K. ir kt. Nr. 3K-3-428/2006, kat. 27.3.2.5; 36.2; 126.5; 126.8 (S).
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 4 d. nutartis c. b. T. Ž. v. A. Ž. Nr. 3K-7-192/2007, kat. 75.8;
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. AB „DnB NORD“ bankas v. M. P. Nr. 3K-3-357/2009, kat. 118.3 (S).

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 25 d. nutartis c. b. UAB „Daliktos statyba“, J. J. v. UAB „SVP namai“. Nr. 3K-3-405/2010, kat. 126.2; 126.5.
35. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis c. b. UAB „Septynios mylios“ v. E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.) Nr. 3K-3-50/2011, kat. 22.5; 27.3.2.5; 75.7 (S).
36. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 23 d. nutartis c. b. UAB „Iris“ v. UAB „Atstata“. Nr. 2-183/2006, kat. 114.11; 126.2; 126.8.
37. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 13 d. nutartis c. b. Alytaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. V. S. komercinė – prekybinė firma „Alytaus gija“. Nr. 2-211/2006, kat. 110.1; 126.8 (S);
38. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 22 d. nutartis c. b. UAB „Rekmeda“, VSDFV Klaipėdos skyrius ir kt. v. UAB „Baltijos žuvis“. Nr. 2-381/2006, kat. 94.2.
39. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugpjūčio 3 d. nutartis c. b. bankrutuojanti R. K. įmonė „Romikonda“. Nr. 2-413/2006, kat. 110.1; 126.8 (S);
40. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis c. b. AB „Hansabankas“ v. D. V. Nr. 2A-221/2007, kat. 117.4.
41. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. bankrutuojanti SĮ „Vyturys“. Nr. 2-251/2007, kat. 126.8.
42. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. VSDFV Kėdainių skyrius v. A. B., S. B. Nr. 2-229/2007, kat. 110.2; 114.11.
43. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. Ž. J. v. Ž. J. individuali įmonė. Nr. 2A-476/2007, kat. 126.7.
44. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 20 d. nutartis c. b. UAB „Gerovė“ v. V. B. individuali įmonė. Nr. 2-207/2008, kat. 126.5; 126.8; 102.5.
45. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. VSDFV Šilutės skyrius v. UAB „Decostyle“. Nr. 2-242/2008, kat. 126.2.
46. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. likviduojama R. Vilkie transporto paslaugų įmonė. Nr. 2-232/2008, kat. 126.8.
47. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. LUAB „Metalų ženklai“. Nr. 2-325/2008, kat. 126.7; 126.8.

48. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 5 d. nutartis c. b. VSDFV Vilniaus skyrius v. UAB „Salininkai“. Nr. 2-420/2008, kat. 95.6.2; 122.1.
49. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 30 d. nutartis c. b. VSDFV Vilniaus skyrius v. UAB „Andovos paslaugos“. Nr. 2-842/2008, kat. 126.1; 126.2.
50. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. AB „DnB NORD“ bankas v. UAB „Dama“. Nr. 2-823/2008, kat. 126.2.
51. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 4 d. nutartis c. b. bankrutuojanti KB Kalvarijos vartotojų kooperatyvas. Nr. 2-974/2008, kat. 122.1;
52. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. VSDFV Klaipėdos skyrius v. UAB „Sinekūra“. Nr. 2-1031/2008, kat. 126.1; 126.2 (S).
53. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. R. K., S. K., A. M., A. B. v. UAB „Panevėžio hidroprojektas“ ir kt. Nr. 2-467/2009, kat. 126.2 (S);
54. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 14 d. nutartis c. b. bankrutuojanti G. M. individuali įmonė, atstovaujama administratoriaus Eugenijaus Pranskėčio, v. G. M., S. M., M. M., R. M. ir kt. Nr. 2-371/2009, kat. 126.8;
55. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 14 d. nutartis c. b. UAB „Gedimex“ v. UAB „Nidulis“. Nr. 2-606/2009, kat. 126.2 (S).
56. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 14 d. nutartis c. b. Panevėžio apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB „Lagūnos investicijų centras“. Nr. 2-608/2009, kat. 126.2 (S).
57. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 16 d. nutartis c. b. UAB „Big City LT“ administracijos vadovas D. M. ir kt. v. UAB „Big City LT“. Nr. 2-749/2009, kat. 95.1; 126.3 (S).
58. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis c. b. bankrutuojanti A. P. firma „Ketalda“. Nr. 2-1695/2010, kat. 110.1 (N).

Gudžiūnaitė A. Individualių įmonių bankroto bylų procesas / Magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. A. Driukas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Civilinio proceso katedra, 2011. – 56 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas individualių įmonių bankroto bylų procesas.

Darbo aktualumą lėmė ekonomikos nuosmukio laikotarpiu Lietuvoje labai išaugęs bankroto bylų skaičius, turėjęs įtakos ne tik bankrutuojančios įmonės, bet ir jos dalyvių finansinės padėties pokyčiams. Ypatingai šiuos pokyčius pajuto neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens – individualios įmonės – dalyviai (savininkas, jo sutuoktinis), įmonei patyrus nesėkmę, už jos prievoles dažnai atsakantys savo turtu. Kadangi bankroto procedūras Lietuvoje reglamentuoja specialus įstatymas, o su bankrotu susijusios problemos ir kylantys klausimai įvairių autorių buvo nagrinėjami daugeliu aspektų, magistro darbe buvo tiriama, ar įstatymų projektų autoriai ir įstatymų leidėjai pakankamai įvertino specifinio juridinio asmens – individualios įmonės – ypatumus, turinčius įtakos bankroto procesui.

Atsižvelgiant į tai, buvo iškelta hipotezė, kad Lietuvoje galiojantys teisės aktai nepakankamai reglamentuoja individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, bankroto procedūras.

Tyrimo objektas – individualios įmonės bankrotas.

Darbo tikslas – išanalizuoti individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, bankroto bylų nagrinėjimo procesinius ypatumus, identifikuoti svarbiausias problemas bei pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Siekiant minėto tikslo yra keliami tokie uždaviniai: atskleisti bankroto sampratą, paskirtį ir esmę; apibrėžti individualios įmonės ypatumus bei atskleisti, kokia jų įtaka bankroto procesui; išanalizuoti bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei aspektus; išnagrinėti individualios įmonės ir jos dalyvių turtinės atsakomybės ypatumus bei jų įtaką kreditorių interesų gynimui įmonės bankroto procese; atskleisti individualios įmonės likvidavimo sampratą bei prievolių vykdymo ypatumus, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto, bei atlikti teisės aktų, reglamentuojančių bankroto procesą, bei teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, analizę bei nustatyti jų taikymo individualių įmonių bankroto bylose problemas.

Tyrimo metodai: dokumentų analizė, lyginamoji analizė, sisteminė analizė, turinio analizė, apibendrinimo bei loginis metodai.

Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama bankroto samprata bei individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, ypatumai, turintys įtakos bankroto procesui. Antroje dalyje aptariami svarbiausi bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo aspektai. Trečioje dalyje nagrinėjama individualios įmonės bankroto bylos nagrinėjimo stadija, atskleidžiami individualios įmonės bei jos dalyvių turtinės atsakomybės ypatumai bei aptariama bankrutuojančios įmonės bei jos dalyvių kreditorių interesų apsauga. Ketvirtoje dalyje atskleidžiama likvidavimo samprata bei akcentuojamos individualios įmonės ir jos dalyvių atsakomybės ribos, likvidavus įmonę dėl bankroto.

Išanalizavus individualių įmonių bankroto bylų procesą reglamentuojančius Lietuvos Respublikos teisės aktus bei jų taikymo praktiką, buvo patvirtinta hipotezė, kad Lietuvoje galiojantys teisės aktai nepakankamai reglamentuoja individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, bankroto procedūras. Buvo nustatyta, kad ĮBĮ nuostatos įtvirtintos ir vienodai taikomos visiems juridiniams asmenims, nenumatant išimčių individualios įmonės bankroto atveju. Individualios įmonės specifika bankroto bylose buvo pastebėta ir išskirta tik teismų praktikos formavimo procese. Atsižvelgiant į tai, darbo pabaigoje įvardijamos teisės aktų bei teismų praktikos taikymo individualių įmonių bankroto bylose problemos, pateikiamos apibendrinančios išvados bei pasiūlymai įstatymų leidėjui.

Gudžiūnaitė A. Bankruptcy Procedure of Private Companies / Master Thesis. Academic Supervisor Lector A. Driukas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Department of Civil Procedure, 2011. – 56 pages.

SUMMARY

The present Master Thesis presents an analysis of bankruptcy procedure of private companies.

The relevance of the study was determined by the significantly increased number of bankruptcy cases during the economic recession in Lithuania. The exceeding amount of such cases had a strong influence on the changes of the financial status of both the companies going bankrupt and their members. The members of the legal entities with unlimited civil liability, i.e. private companies (such as the company owner and the spouse) were the ones to feel the aforementioned changes most powerfully because in the event of failure of the business they still had to fulfill their obligations sacrificing their personal assets. In Lithuania, bankruptcy procedures are governed by the specific law, and most of the problems or issues related to bankruptcy have been already analyzed in many aspects by various authors. Therefore, the present Master Thesis explores whether the authors of the legislation projects and the legislators have devoted a sufficient deal of attention to the peculiarities that influence bankruptcy procedure and pertain to a specific legal entity, a private company.

Considering the above, the hypothesis was formulated that the legal norms prevailing in the Republic Lithuania inadequately regulate the bankruptcy procedures of private companies as legal entities with unlimited civil liability.

The object of the study is bankruptcy of a private company.

The goal of the study is to analyze the procedural peculiarities of the bankruptcy case hearings pertaining to a private company as a legal entity with unlimited civil liability, to identify the biggest problems of such hearings and to suggest possible solutions.

In order to reach the said goal the following objectives were formulated: to reveal the concept, purpose and fundamental nature of bankruptcy; to depict the peculiarities of a private company and unveil their influence on the bankruptcy procedure; to analyze the aspects of filing a bankruptcy lawsuit against a private company; to research the peculiarities of pecuniary liability of a private company and its member as well as the influence of such features when defending the creditors' interests during the company bankruptcy procedure; to reveal the concept of liquidation of a private company as well as the peculiarities of fulfilling certain

obligations after dissolving a private company due to bankruptcy, and to analyze the legal norms regulating the bankruptcy procedure and court practice instances related to the hearing of bankruptcy lawsuits in order to determine the problems of applying them in the cases of private company bankruptcy.

The methods employed in the study include document analysis, comparative analysis, systemic analysis, content analysis and methods of generalization and logical reasoning.

The first part of the thesis focuses on the analysis of the concept of bankruptcy and the peculiarities associated with private companies as legal entities with unlimited civil liability, which hold influence over bankruptcy procedure. The second part discusses the most important aspects of filing a bankruptcy lawsuit against a private company. The third part presents the analysis of the court hearing of the bankruptcy case of a private company. It also reveals the peculiarities of pecuniary liability of a private company and its member and discusses the ways of defending the interests of the company undergoing bankruptcy and its member's creditors. The fourth part discusses the concept of liquidation and highlights the limits of the liability of the private company and its member after dissolving the company due to bankruptcy.

The analysis of legislation of the Republic of Lithuania regulating the bankruptcy procedure of private companies and the practice of the application confirmed the hypothesis that the legal norms prevailing in the Republic Lithuania inadequately regulate the bankruptcy procedures of private companies as legal entities with unlimited civil liability. Other findings showed that the provisions of the Law on Enterprise Bankruptcy of the Republic of Lithuania are uniformly applied to all legal entities, with no exceptions made to the private company bankruptcy cases. The specific nature of private companies in terms of bankruptcy was discerned only in the process of the court practice formation. Taking this into consideration, the paper is wound up with the list of problems related to the application of the legal norms and court practice in the cases of private company bankruptcy, the overall conclusions of the study, and suggestions to the legislators.

Darba atliko

Agnė Gudžiūnaitė –

El. paštas: gudziunaite@gmail.com